

A Mazsihisz közgyűlése megszavazta a 2026-os büdzsét

Dr. Grósz Andor elnöki beszámolója, a Mazsihisz 2026-os költségvetési tervének megtárgyalása, valamint egy adománygyűjtő (fundraising) cég alapítása a BZSH-val közösen az Egyesült Államokban – ezek voltak a Mazsihisz közgyűlésének főbb napirendi pontjai. A gyűlést a BZSH Scheiber Iskolájában tartották, hogy a küldöttek az iskola szomszédságában dr. Shemesh Assaf főigazgató vezetésével megtekinthessék a megújult kórházat.

A közgyűlés Markovics Zsolt miskolci főrabbi nyitóimájával kezdődött, majd a résztvevők egyperces néma felállással emlékeztek meg az előző közgyűlés óta elhunyt hittestvéreinkről.

Ezután dr. Grósz Andor, a Mazsihisz elnöke tartott beszámolót az elmúlt hónapokban végzett tevékenységéről. A nemzetközi kapcsolatokról szólva kiemelte a Ronald S. Lauderrel, a Zsidó Világkongresszus (WJC) elnökével való találkozóját a Dohány-zsinagógában; a Moshe Kantorral, az Európai Zsidó Kongresszus (EJC) elnökével és Raja Kalenovával, az EJC ügyvezető alelnökével folytatott megbeszélését, amelynek keretében látogatást tettek Orbán Viktor miniszterelnöknél.

Az elmúlt hetekben a Mazsihisz-elnök fogadta Eli Cohen izraeli energiaügyi minisztert, Joav Kisch izraeli oktatási minisztert, Sharron Haskel izraeli külügyminiszter-helyettest; megbeszélést folytatott dr. Masad Barhoummal, a Galilee Medical Center orvos igazgatójával, Beth Keannel, a Los Angeles-i holokausztmúzeum igazgatónökével, valamint Magnus Brunnerrel, az Európai Bizottság belügyekért és migrációért felelős biztosával.

A magyar kormányzat, belpolitika és közélet szereplőivel való kapcsolattartásról szólva dr. Grósz Andor megemlíttette a Mazsihisz és a Honvédelmi Minisztérium megállapodását, amelyet a tárca részéről Szalay-Bobrovniczky Kristóf szignált; munkaebéden vett részt a Sándor-palotában dr. Sulyok Tamás köztársasági elnöknel; egyeztetett többek között Pintár Sándor belügyminiszterrel, Lázár János építési és közlekedési miniszterrel, Szalay-Bobrovniczky Vince helyettes államtitkárral, Karácsony Gergellyel, Budapest főpolgármesterével, dr. Niedermüller Péter erzsébetvárosi polgármesterrel és dr. Soós Gáborral, az UNESCO magyarországi főtákarával.

Az elnök beszédét mondott a börtönlelkészek továbbképzésén Balatonlellén a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága szerve-

Dr. Grósz Andor

zésében; a Mazsihisz-BZSH képviseletében együttműködési megállapodást írt alá az Országos Polgárőr Szövetséggel Mester Tamás BZSH-elnökkel, Mazsihisz-alelnökkel együtt. Dr. Grósz Andor hangsúlyozta: folyamatos az együttműködése Maja Kados nagykövet asszonnyal, Izrael budapesti misszióvezetőjével, dr. Bóka János EU-ügyekért felelős miniszterrel, az antiszemitizmus elleni küzdelem miniszterelnöki biztosával, valamint Nyul Zoltán helyettes államtitkárral.

Az elnöki beszámoló keretében elhangzott, hogy dr. Grósz Andor kiemelten fontosnak tartja vidéki hitközségeink támogatását. Megemlíttette, hogy a zsidóságot érintő, fontos helyi projektek kapcsán járt Győrben, Nagykanizsán, Egerben, Mátészalkán, Kővágóórszén, Csákváron, Pápan, Nagykállón, Mezőkövesden, Szegeden, Hódmezővásárhelyen, Sárospatakon és Szolnokon – az utóbbi városban az ő kezdeményezésére nevezték át a Tiszaparti sétányt Dr. Heves Kornél sétánnyá. Márfrimemlékezésen beszédet mondott Kecskeméten, Szegeden, Miskolcon, Győrben, Sárospatakon, Pécsen, Csömörön, Nagykállón és Kiskunhalason.

A Mazsihisz elnöke szólt a sportot, a kulturális életet és az oktatást érintő tevékenységeiről is, ezek közül kiemelte a Mazsihisz és az MTK között „történelminek” tekinthető megállapodás aláírását Zakor Sándorral, az MTK tulajdonosával; a Tolerancia Focitorna megnyitását; a Zsidó Kulturális Fesztiválon, a Kolozsvári Zsidó Napokon, a Sziget Fesztivál Civil Sziget programján, a XIV. Zsidó és Izraeli Filmfesztiválon való részvételét. A Kolozsvári Zsidó Napok kapcsán megjegyezte, hogy ott vehette át magas állami kitüntetését Deák Andrea, a fesztivál főszervezője, s hozzátette: ugyancsak magas állami elismerésben részesült

Mester Tamás is. Az oktatási területről kiemelte: megszűnt az az áldatlan állapot, hogy az Országos Rabbiképző – Zsidó Egyetemnek az elmúlt három évben nem volt rektora, hiszen a köztársasági elnök nemrégiben az intézmény rektorává nevezte ki dr. Balázs Gábor professzort.

A Mazsihisz folyamatosan fejleszti a Szövetség ifjúsági életét is, az elnöki beszámolóban dr. Grósz Andor kitért a Mazsihisz Ifjúsági Csoportjára; a Rumbi Tanház szervezésében hétről hétre 50-100 fős részvétellel zajló programokra; megemlíttette, hogy rendszeresen a szombatfogadások a Scheiber Sándor Iskolában, a Rumbachban Dickmann Dávid szervez nagy érdeklődést vonzó szombatfogadásokat; s hogy szoros az együttműködés a Lauder Javne Iskolával.

Szólt a Mazsihisz-kommunikáció eredményeiről is: kiemelte, hogy a Mazsihisz új arculata 30 ország több mint ezer nevezője közül ezüstérmet nyert egy New York-i versengésen (New York Digital Awards). Az arculatról az elnök elmondta: szerethető, friss, vonzó, letisztult megjelenés volt a cél, amely szimbolizálja mindazt, amit a hitközség, a közösség képvisel, és amire mindannyian büszkék vagyunk.

Több verzióban készült el az új logó, amelynek elfogadását széles körű belső egyeztetés előzte meg. Van új animált logó filmekhez és a közösségimédia-felületekre, s a vizuális elemek kiegészítéseként egyedi Mazsihisz-hangszignál is rendelkezésre áll, továbbá készültek új arculattal ellátott ajándéktárgyak (pipák, tollak, kulacsok stb.).

A kommunikációról szólva azt mondta: megújult a Csak semmi cövesz című podcast, és elindult egy diákpodcast 17-18 éves műsorvezetőkkel a 17-20 éves korosztály számára Paka paka címmel. Megemlíttette, hogy a Mazsihisz finanszírozásában és szervezésében el-

A küldöttek szavaznak, az előtérben dr. Róna Iván

Fotók: Ritter Doron

készült egy rövidfilm a 2023. október 7-i terrortámadás második évfordulójára Mindannyiunk története címmel. A film sikerét jelzi, hogy különböző internetes felületeken és televízióban eddig mintegy 600 ezren látták. Végül az elnök hozzátette: 2026 első negyedévében a Mazsihisz weboldala is megújul.

Szólt arról is, hogy idén – az előző évekhez hasonlóan – ismét nőtt azoknak az adózóknak a száma, akik a személyi jövedelemadójukból az egyházaknak adható 1%-ot a Mazsihisznek ajánlották fel, és ebben nagy szerepet játszott Deák Andrea, az 1%-os kampány vezetője.

Dr. Grósz Andor „zászlóshajó-projekteknek” nevezte a Szeretetkórház modernizálását, az OR-ZSE, valamint a Síp utcai székház felújítását. Kifejtette: a héten megtörtént a Szeretetkórház műszaki átadása, amelyen részt vett Orbán Viktor és Bóka János is. Idézte a miniszterelnököt, aki a sajtó munkatársainak azt mondta: három ígéretet tett a Mazsihisz elnökének, ezek közül a Szeretetkórházban 2019-ben elkezdődött beruházás már megvalósult, és a másik kettőt is teljesíteni fogják.

Az elnöki beszámolót a küldöttek elfogadták.

Ezután a Mazsihisz 2026. évi költségvetési tervének tárgyalása következett, a napirendi pont előadójá dr. Kunos Péter, a Mazsihisz-BZSH ügyvezető igazgatója és Paszternák Tamás gazdasági vezető volt. Dr. Kunos Péter a szóbeli kiegészítésében elmondta: a Mazsihisz jövő évi költségvetését alapvetően a közgyűlés által idén elfogadott stratégia és a 2023-as hitközségi választások után felállt új vezetés által meghirdetett program határozza meg. A hitélet folyamatos fejlesztése mellett kiemelt feladattá vált a vidéki hitközségek segítése, közösségünk vonzerőjének növelése érdekében az ediginél sokkal hangsúlyosabb szerepet kap a kultúra, illetve a gyermekek és a fiatalok bevonása és támogatása – hangsúlyozta az ügyvezető. A Mazsihisz két fő bevételi forrása – akárcsak az elmúlt években – a turisztikai ágazat eredménye, valamint az állami járadék összege.

Az ügyvezető hozzátette: a tervezési munka során valamennyi nagyobb szervezeti egység vezetőjével egyeztettek, és idén – első alkalommal – a vidéki taghitközségek képviselőit is közvetlenül szólították meg a tervezési folyamat korai szakaszában internetes videokonferencia-platformokon folytatott megbeszéléseken. Ugyanis több vidéki közösség kisebb beruházásait szeretnének segíteni a beruházási alap terhére. Dr. Kunos Péter kiemelte: az OR-ZSE és a Síp utcai székház felújításának ügyében még folyamatban vannak az Építési és Közlekedési Minisztérium által kiírt köz-

beszerzési eljárások, így azok eredményével a tervezési munka során nem tudtak számolni.

A küldöttek a 2026-os költségvetést – egy ellenszavazattal és egy tartózkodással – elfogadták.

Ezután következett annak megvitatása, hogy a közgyűlés hozzájárul-e egy adománygyűjtő cég alapításához a BZSH-val közösen az Amerikai Egyesült Államokban. Erről a BZSH már pozitív döntést hozott, azaz elkülönített 5 millió forintot a cégalapítás költségeire, de erre a célra további 5 millió forintot a Mazsihisztől várnak. Ennek kapcsán Mester Tamás BZSH-elnök arról tájékoztatta a küldötteket: a kérdés azért került a Mazsihisz közgyűlése elé, mert az alapszabály szerint a cég megalapításáról a BZSH esetében az előjáróság maga dönthet, míg a Mazsihisznél ehhez közgyűlési jóváhagyás szükséges.

A tervekről Bogdán Attila tájékoztatta a küldötteket. Mint elmondta: a cél az, hogy évente mintegy 30-150 millió forint közötti adomány érkezzen hozzánk a nagy amerikai zsidó diaszpóra támogatása révén. A cég székhelye a Florida állambeli Orlandóban lesz, a társaság tisztségviselői a következők: Bogdán Bianca, dr. Kunos Péter és Salusinszky András. Bogdán Péter hozzáfűzte: a névazonosság nem véletlen, mivel Bogdán Bianca (aki a cég amerikai képviselője lesz) az ő lánya, aki 13 éve él az USA-ban, kiváló felkészültségű és széles körű kapcsolatokkal rendelkező szakember. Az előkészítésben részt vett dr. Nógrádi Péter Mazsihisz-alelnök is, aki hozzászólásában elmondta: több tárgyalást folytatott az Egyesült Államokban erről a projektről.

A küldöttek egyhangúlag támogatták, hogy a cégbe a Mazsihisz is beszálljon, a kezdeményezés elfogadottságát jelzi, hogy Tamás Péter, a Mazsihisz vidéki temetőrendezésért felelős csoportvezetője a saját zsebéből negyedmillió forintot adományoz a cég működtetésére és további 1 milliót elkülönít a temetőfelújítási büdzséből.

A közgyűlés végén dr. Shemes Assaf, a Szeretetkórház főigazgatója tájékoztatta a küldötteket az intézményben 8,2 milliárd forintból megvalósult beruházásról, majd köszönetet mondott azoknak, akik a fejlesztést elősegítették, támogatották, segítettek, többek között a magyar kormány, a Mazsihisz vezetésének és a kórház dolgozóinak is. Ehhez dr. Grósz Andor hozzáfűzte: köszönet illeti a munkájáért dr. Deutsch Zsuzsannát, a kórház egykori főigazgatóját, aki sajnos már nem lehet köztünk; s köszönet jár Szinai T. Józsefnek, az intézmény volt gazdasági igazgatójának is.

A közgyűlés Fináli Gábor rabbi záróimájával ért véget.

A IV. Nemzeti Vallásturizmus Fórum résztvevőit dr. Grósz Andor köszöntötte a Rumbach-zsinagógában

Az idei, immár negyedik alkalommal megrendezett kétnapos Nemzeti Vallásturizmus Fórum egyik kiemelt programhelyszíne Budapesten a Rumbach-zsinagóga volt, ahol a résztvevők közös szakmai találkozón vettek részt. A rangos esemény második napján **dr. Grósz Andor**, a Mazsihisz elnöke mondott beszédet, amelyben a vallásturizmus jelentőségére, a zsidó kulturális örökség megőrzésének fontosságára, valamint a Rumbach-zsinagóga sokrétű történelmi és szellemi üzenetére hívta fel a figyelmet.

Az alábbiakban dr. Grósz Andor beszédének teljes szövegét olvashatják.

Tisztelt Hölgyeim és Uraim, Kedves Hittestvéreim!

Szeretettel üdvözlöm Önöket, a IV. Nemzeti Vallásturizmus Fórum résztvevőit a Rumbach Sebestyén utcai zsinagógában. Köszönöm, hogy meglátogatják a magyarországi neológ zsidó felekezet egyik legszebb templomát, építészeti örökségünk gyöngyszemét.

Amit itt látnak, ha körbenéznek, megjeleníti a magyar zsidóság újkori történelmét. Az Otto Wagner építész zseniális tervei alapján bízánci és mór stílusban felépített templom minden elemében sugá-

Dr. Grósz Andor

Fotó: M. Schmidt János

rozza az úgynevezett aranykor ragyogását. Sajnos történelmünk másik véglete is összefonódik a Rumbachhal: 1941-ben internálótáborrá alakították, és innen deportálták a magyar állampolgár-

ságukat bizonyítani nem tudó hittestvéreinket Kamenyec-Podolszkijba, kiszolgáltatva őket náci hóhérjaiknak. A Rákosi-éra elnyomásának következtében a vallási élet megszűnt e falak között, és az épület romos állapotba került, mígnem 2014-ben a Miniszterelnökség és a Mazsihisz között létrejött támogatási szerződés lehetővé tette a rekonstrukciós és újjáépítési munkálatokat.

Ma a zsinagóga két templomkörzetünknek is otthont biztosít, de közösségi térként helyet ad koncerteknek, előadásoknak, rendezvényeknek is. Mindemellett egyik zászlóshajója is a Mazsihisz turisztikai tevékenységének. Önöknek nem szükséges hangsúlyoznom ennek jelentőségét az épület fenntartása, működtetése szempontjából.

A vallási turizmus, tisztelt Hölgyeim és Uraim, nem csupán utazás, nem csupán a látnivalók megtekintése, hanem lelki és szellemi zárandókat is. Amikor valaki belép egy templomba, egy zsinagógába vagy bármely szent helyre, nemcsak a falakat és a művészeti értékeket látja, hanem találkozik azzal a közösséggel is, amely évszázadok óta őrzi hitét és hagyományait. Ez a találkozás híd a múlt és jelen, vallás és kultúra, helyi közösség és látogató között.

A Rumbach Sebestyén utcai zsinagóga újjászületése is azt üzeni, hogy a vallási örökség megőrzése nem pusztán emlékeztetpolitikai feladat, hanem élő kapcsolat is a jövő generációival. Amikor Önök itt körbenéznek, nemcsak a magyar zsidóság történelmének fejezeit látják, hanem annak bizonyítékát is, hogy a hit és a közösség ereje képes újjáépíteni, megőrizni és új tartalommal megtölteni a múlt örökségét.

A vallási turizmus fejlesztése ezért nemcsak gazdasági vagy kulturális kérdés, hanem lelki küldetés is: lehetőség arra, hogy a különböző vallások és kultúrák képviselői közelebb kerüljenek egymáshoz, hogy a megértés és a tisztelet erősödjön a társadalomban. Hiszem, hogy az ilyen fórumok hozzájárulnak ahhoz, hogy Magyarország vallási sokszínűsége ne csupán megőrződjön, hanem értékékként gazdagítsa is mindannyiunk életét.

Ezért kívánom, hogy a IV. Nemzeti Vallásturizmus Fórum legyen inspiráló találkozási pont, ahol a

A Galilee Medical Center főigazgatója Budapesten

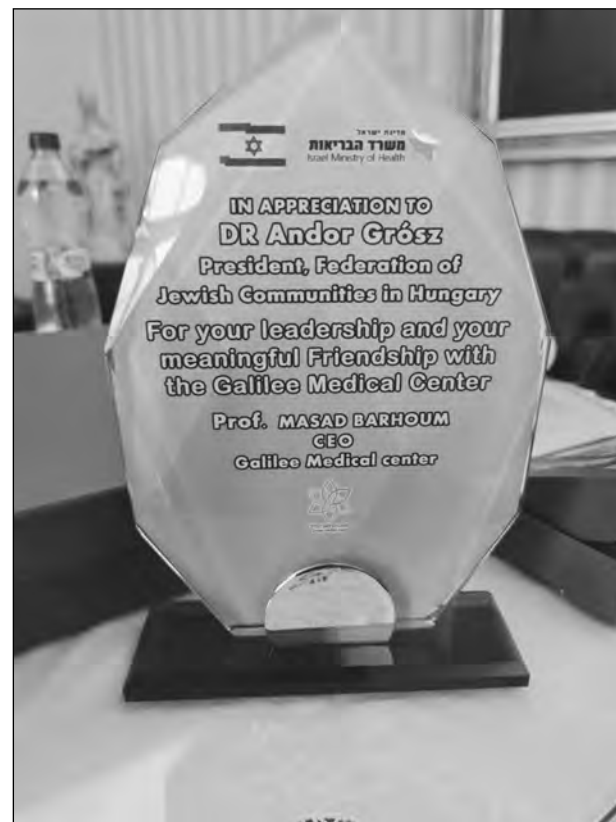
Prof. Masad Barhoum, a Galilee Medical Center (GMC) főigazgatója Budapestre látogatott, ahol **prof. dr. Grósz Andorral**, a Mazsihisz elnökével és **dr. Shemesh Assaffal**, a Mazsihisz Szeretkórház főigazgatójával folytatott megbeszélést. A találkozó célja az átfogó, intézményesített együttműködés előkészítése volt a Mazsihisz egészségügyi intézménye és az észak-izraeli kórház között.

A most formálódó együttműködés története két évvel ezelőtt kezdődött. A 2023-as háború kitörése után dr. Shemesh Assaf önkéntesként utazott Izraelbe a Szochnut – Partnership2Gether Western Galilee program keretében, hogy a Hamász terrortámadása után segítséget nyújtson a Galilee Medical Center sürgősségi osztályán.

Az elmúlt két évben dr. Shemesh Assaf többször vezetett orvosi delegációt Magyarországról Izraelbe és Izraelből Magyarországra, ezzel tovább mélyítve a szakmai kapcsolatokat.

A közelmúltban Budapestre látogatott a GMC sürgősségi osztályának vezetője is, aki több szakmai előadást tartott. Most pedig maga a főigazgató, prof. Masad Barhoum érkezett a magyar fővárosba, hogy személyesen egyeztessen a Mazsihisz elnökével az együttműködés további kereiteiről.

A professzort elkísérte felesége, **dr. Marie Barhoum**, a GMC gyermekszakrendelésének igazgatója. A felek egybehangzóan nyitottan mutatkoztak a hosszú távú szakmai, oktatási és tudományos együttműködés kialakítására.

Barhoum professzor elismerése jeléül adta át a GMC ajándékát a Mazsihisz elnökének

Dr. Shemesh Assaf úgy fogalmazott: „Az együttműködés révén a Szeretkórház azt érezheti, hogy van egy izraeli testvére, az izraeli kórház pedig azt, hogy van egy magyar.”

A tervek szerint az együttműködési megállapodást 2026 elején írják alá.

Mind a Mazsihisz, mind a Galilee Medical Center egyetért abban, hogy a kapcsolat szakmai és közösségi értéke egyaránt jelentős, és hosszú távon szolgálja mindkét intézmény fejlődését és a közösségek közötti hídépítést.

A GMC Izrael Állam megalapítását követően jött létre Naharijában. A regionális orvosi központ 600 ezer, változatos összetételű lakos – zsidók, muszlimok, keresztények és drúzok – ellátásáról gondoskodik. A kezdetben kis szülészeti intézményként működő kórház ma 722 ágygal, napi 400 fős sürgősségi betegforgalommal és évi mintegy 60 ezer kórházi felvétellel működik.

Stratégiai elhelyezkedése – mindössze hat mérföldre van a libanoni határtól – megköveteli, hogy a legmagasabb szintű készültséget tartsa fenn veszélyhelyzetek esetére. A kórháznak mindig készen kell állnia arra, hogy a legmodernebb ellátást nyújtsa civileknek és katonáknak egyaránt tömegsérüléssel események esetén. A 2006-os második libanoni háborúban közvetlen rakétatalálat érte, mégis több ezer sérültet látott el, részben a megerősített föld alatti egységeinek köszönhetően. Azóta új, korszerű föld alatti sürgősségi osztály is épült, és a kórház a szíriai polgárháború több mint 1600 sebesültjét is kezelte.

Zucker-Kertész Lilla

résztvevők új gondolatokat, együttműködéseket és közös célokat fogalmaznak meg. Remélem, ez az alkalom egy újabb lépés afelé, hogy vallási örökségünk ne csak múltunk része legyen, hanem jövőnk alakítója is.

Kívánok Önöknek tartalmas eszmecserét, gyümölcsöző együttműködést és sok áldást munkájukhoz!

Köszönöm megtisztelő figyelmüket.

A Nemzeti Vallásturizmus Fórum olyan szakmai találkozó, amelynek célja a magyarországi vallási-turisztikai értékek – így az egyházi örökség, zárandóhelyek, templomok és kegyhelyek – megőrzése, fejlesztése és szélesebb körű bemutatása. A rendezvény küldetése, hogy az egyházi, állami és turisztikai szereplőket közös gondolkodásra ösztönözze, és olyan együttműködési hálózatot hozzon létre, amely elősegíti, hogy a vallási helyszínek ne csupán kulturális vagy építészeti látnivalók legyenek, hanem élő közösségek és lelki-szellemi találkozási pontok is.

A Fórum szervezésében részt vesznek a kormányzati szereplők, az egyházak – több felekezet képviselésével –, valamint a turizmus szakemberei. A szakmai munka egyik kiemelt koordinátora a Nemzeti Vallásturizmus Tanács (NVT), amely a turizmus és az egyházak közötti együttműködés erősítésével, valamint a fejlődési irányok meghatározásával járul hozzá az ágazat hosszú távú építéséhez és fenntartható működéséhez.

A holokauszt gyöngyösi túlélőjét köszöntötték 100. születésnapja alkalmából

Péntek este köszöntötte a 100 éves Vértés Györgyöt a Gyöngyösi Zsidó Hitközség Status Quo Ante Izraelita Anyahitközség, írja Szabó István a Heol.hu portálon.

A zsúfolásig megtelt kis imaházban – az egri és a nagykállói hitközségek-ből is érkeztek vendégek, valamint jelen volt **dr. Grósz Andor**, a Mazsihisz elnöke is – **Weisz Péter** hitközségi elnök arról beszélt, hogy **Vértés György** a holokausztot túlélő gyöngyösi zsidóságot képviseli.

„Az egész életét azzal töltötte, hogy katonaként szolgált a hazát, és nevelte a fiatalokat a haza szeretetére történetmeséléssel, empátiával, emberséggel” – emelte ki Weisz Péter.

Fotó: Czímer Tamás / Heol.hu

Dr. Grósz Andor nemcsak mint zsidó vallású ember, de – mivel a Magyar Honvédség nyugalmazott orvos dandártábornoka – katonatisztként is köszöntötte a nyugalmazott alezredes Vértés Györgyöt.

„Egy különleges életutat ünneplünk, amely tele van bátorsággal, kitartással, szolgálattal és hűséggel, de mindenekelőtt emberséggel. Az élete tanúságtétel arról, hogy a történelem legsötétebb korszakában is lehetséges megőrizni az emberi méltóságot, a reményt és a hitet. Budán tanult mesterséget, amely átsegítette a munkatáborok kíméletlen világán, azon az időszakon, amikor szeretteit, köztük édesanyját is elvesztette. Ezt követően találta meg az igazi hivatását, és elvégezte a Zrínyi Miklós Katonai Akadémiát. Több helyütt szolgált, mielőtt Gyöngyösre került. Élete során folyamatosan tanult, három diplomát szerzett: politikai gazdaságtanból, történelemből és filozófiából. A tudás átadását nem hagyta abba a nyugalmazását követően sem, a gyöngyösi Károly Róbert Főiskolán tanított, de a Heves megyei polgári védelem számára is előadásokat tartott. A zsidó hitet egész életében megtartotta. Hálásak vagyunk, hogy tanulságos életével példát mutat mindannyiunknak” – fogalmazott a Mazsihisz elnöke.

Vértés György köszöntését istentisztelet követte **Petrovits Péter** gyöngyösi főrabbi vezetésével.

A régi zsidó visszatér

Az elmúlt néhány év fájdalmas szakadást tárt fel a világ zsidói között – abban a kérdésben, hogy hogyan állnak Izraelhez.

Egyes zsidók ragaszkodnak ahhoz, hogy az „igazi erkölcs” megköveteli tőlük, hogy nyilvánosan bírálják Izraelt – még háború idején is, még akkor is, ha a világ zsidó közösségei egyre növekvő ellenségeséggel szembesülnek. Magukra inkább erkölcsi tükörként, mint védelmezőként tekintenek, és úgy vélik, hogy feladatuk nem a szolidaritás, hanem az önmaguktól való elhatárolódás.

Ez az ösztön nem új keletű. Visszanyúlunk a diaszpóra régi reflexéhez – a több évszázados túlélési mechanizmushoz, amelynek lényege az, hogy beolvadnak a környezetbe, megbékkítik a hatóságokat, és bizonyítják „jó állampolgárságukat” az ellenséges társadalmakban.

A „jó zsidó” archetípusa Európa ggettóiban született: az, aki bizonygatja környezetének, hogy ő nem olyan zsidó – nem dühös, nem lázongó. De ami egykor túlélési stratégia volt, ma már erkölcsi kockázatot jelent. Mert a világ – az egyetemi csűrhektől az online agitátorokig – már nem tesz különbséget „jó” és „rossz” zsidók között.

„A folyótól a tengerig” jelszót skandáló ideológus számára nem jelent különbséget, hogy egy zsidó Herzl vagy Hannah Arendt idézi. A gyűlölet kollektív. A célpont ugyanaz. Ennek ellenére túl sok zsidó ragaszkodik még mindig ahhoz a tévképzethez, hogy Izrael erkölcsi elítélése immunitást biztosít számára. Nem fog.

A történelem már kipróbálta ezt az elméletet – Európában, a Közel-Keleten, és most a nyugati fővárosok utcáin. A tanulság változatlan: megalkuvással soha nem lehet fizetni a biztonságért. Csak megvetést kapunk érte.

A cionizmus nem csupán politikai projekt volt, hanem antropológiai forradalom. Célja az volt, hogy a „rég zsidót” – aki lehajtja a fejét, óvatos, függő – felváltsa az „új zsidó”: a szuverén, önálló, félelem nélküli. Az új zsidó nem szegyelette az erőt, mert az erő végső soron önvédelem volt. Megművelte a földet, héberül beszélt, saját sorsát élte.

A régi zsidó ezzel szemben úgy maradt életben, hogy tárgyalta üldözőivel, nem pedig szembeszállt velük. Ma, a közösségi média és az igazság utáni politika korában a régi zsidó mentalitása visszatért intellektuális formában: bocsánatkéréseket tweetel Izrael létezéséért, az anticionista mocskolódást „erkölcsi aggodalmaknak” racionalizálja, és azt képzeli, hogy a megadás érény.

De ennek az önámításnak magas az ára. Mert Izrael nélkül nincs többé biztonságos menedék. A diaszpóra zsugorodik, az antiszemitizmus viszont nem. Minden kampány, amely Izrael legitimitását vonja kétségbe – minden „bojkott”, minden akadémiai feketelista, minden elfogultságtól csöpögő ENSZ-határozat – nemcsak a zsidó államot, hanem a zsidó népet is elszigeteli mindenhol.

A mai anticionizmus nem alternatívája az antiszemitizmusnak, hanem annak legmodernebb változata – kifinomult, akadémikus, társadalmilag elfogadott, de a hajtóereje ugyanaz az ősi vágy egy olyan világ iránt, ahol a zsidók nincsenek hatalmon, és nem irányítják a saját sorsukat.

Van egy pszichológiai csapda is. Sok zsidó, különösen a liberális demokráciákban, magáévá tette azt az elképzelést, hogy az erkölcsi erény az önkritikában rejlik. Érzelmileg és társadalmilag könnyebb elítélni a saját népünket, mint szembeszállni mások ellenségeségével. Biztonságosabbnak tűnik bocsánatot kérni Izraelért, mint védeni őt vacsora-partikon, tanári értekezleteken vagy szerkesztőbizottságokban.

De ez a reflex, bármennyire nemisnek tűnik is, egy tanult traumare-

akció – a nem zsidók jóváhagyásától való évszázados függőség maradványa. Ez nem bátorság, hanem kondicionálás. És a növekvő antiszemitizmus mai légkörében ez a kondicionálás halálössá vált.

A paradoxon tragikus: azok a zsidók, akik az erkölcsi tisztaság nevében elhatárolják magukat Izraeltől, gyakran éppen azt az ideológiát védik, amely fenyegeti a jövőjüket. Lyukakat vágnak az egyetlen, még úszóképes mentőcsónakba.

A „soha többé” azt jelenti, hogy soha többé

Nem kell minden izraeli politikával egyetérteni ahhoz, hogy megértjük, mi forog kockán. Ha a zsidó állam legitimitását támadják, a zsidó túlélés legitimitását támadják. A kettő elválaszthatatlan – politikailag, történelmileg, pszichológiailag.

Amikor a világ Izrael eltűnéséért kiált, a zsidók ösztönös reakciója nem az, hogy elgondolkodva bólintanak, hanem az, hogy emlékeznek.

Már tudjuk, milyen a zsidó haza nélküli világ – Európa hamvai borították el, és hatmillió bizonyítékát temettük el.

Vitázzunk a kormányokról, tiltakozunk a döntések ellen, követeljük az elszámoltathatóságot – ez a demokrácia. De ne keverjük össze a morális árnyalatokat a zsidók amnéziával. Mert amikor a zsidók csatlakoznak az Izrael elleni kórushoz, nem emelik a morális diskurzus szintjét. Megismétlik a történelem legtragikusabb kísérletét: azt, amikor a zsidók bocsánatot kértek azért, hogy léteznek.

És már tudjuk, az hogyan végződött.

Vajda Tamás / Kol Israel

Az EU dollármilliárdos támogatásai „a palesztin népnek”

Az Európai Unió továbbra is elkötelezett a palesztin nép támogatása mellett, és több mint 82 millió euró értékű új hozzájárulási megállapodást írt alá uniós tagállamokkal a Pegase pénzügyi mechanizmuson keresztül – jelentette be **Dubravka Suica** uniós biztos Brüsszelben a Palesztin Donorcsoporth (PDG) ülését követően.

Suica hangsúlyozta: az Európai Unió 1994 óta közel 30 milliárd euró támogatást nyújtott a palesztin népnek, és idén egy 1,6 milliárd eurós hároméves csomagot fogadott el a Palesztin Hatóság reformprogramjának támogatására.

A kincstári optimizmussal beígért támogatások kapcsán egy szó sem esett arról, amit az EU részéről ko-

A biztos kiemelte Gáza helyzetét is, amelyet „továbbra is törékenynek” nevezett, és hangsúlyozta, hogy minden hiteles helyreállítási és újjáépítési folyamatnak palesztin háttérrel kezdődnie kell. Üdvözölte az Egyesült Államok által előterjesztett ENSZ BT-határozatot a gázai béketervről.

Mohammad Musztafa palesztin miniszterelnök nyilatkozatában elmondta: a találkozó megmutatta a nemzetközi partnerek széles körű és határozott támogatását a palesztin reformok, a pénzügyi stabilitás és Gáza újjáépítése terén. „Gáza és Ciszjordánia egyetlen politikai és földrajzi egységet alkot, a palesztin állam elválaszthatatlan részei” – mondta, hozzátéve, hogy az egysé-

Dubravka Suica középen

rásban már követeltek: töröljék a palesztin tankönyvekből az erőszakra uszító, terrort dicsőítő és holokauszt-tagadó tartalmakat. Mindezeket besöpörték a „végrehajtandó reformok” közé, amiket a Palesztin Hatóság évtizedek óta szorgalmasan megígér évről évre.

Mint mondta, a reformok „a működőképes kétállami megoldás előfeltételei”. Hozzátette ugyanakkor, hogy több nemzetközi támogatásra van szükség a palesztin pénzügyi helyzet stabilizálásához, és a végrehajtandó reformok terén is „maradt tennivaló.”

A biztos az újjáalakuló PDG ülését „nagyon fontos mérföldkőnek” nevezte, amely több mint 60 országból és szervezetből gyűjtötte össze a nemzetközi partnereket.

A cél egy hatékonyan működő, megreformált Palesztin Hatóság támogatása, a pénzügyi stabilizáció, a gazdaság megerősítése, valamint a közszolgáltatások javítása.

Rámutatott: a Pegase mechanizmus biztonságos és átlátható módon juttatja el a támogatásokat a Palesztin Hatósághoz, többek között a tanárok, egészségügyi dolgozók és köztisztviselők fizetésének finanszírozására.

„Ma megmutattuk, hogy ez a rendszer működik, és a nemzetközi közösség hisz benne” – fogalmazott.

Kulka Frigyes száz éve született

Fotó: www.szeged.hu

Az orvosi és Paganinijének is nevezett **Kulka Frigyes száz esztendeje született Ipolyságon. A kiváló mellkassebész és tüdőgyógyász ennek apropóján emléktáblát kapott a budapesti Hold utcában.**

Az embert egészében kell gyógyítani, nem a betegséget – vallotta **Kulka Frigyes**, aki főképpen a tüdőkörok kutatására, kezelésére, ugyanakkor a tüdőátültetés lehetőségének analizálására fordított figyelmet, ám természetesen az egyetemi hallgatók oktatásában is részt vállalt.

Amint az *A visszatért Felvidék adattára 1918–1938* című kiadványban nyilvánvalóvá válik, a bisztricsányi illetőségű **Kulka Miksa** 1893-ban Ipolyságon alapozta meg független szállítási-fuvarozási vállalkozását. Nándor nevű fia ennek a vezetésébe csatlakozott 1917-ben. Kulka Frigyes nyolc évvel később, 1925. január 31-én látta meg a napvilágot az ipolysági futballszakosztály elnökeként is tevékenykedő **Kulka Nándor** és **Schubert Melánia** gyermekeként.

1935-től az ipolysági középfokú oktatási intézményt, a mai Szondy György Gimnáziumot látogatta. Itt érettségizett 1943-ban, származása miatt azonban nem tanulhatott tovább. Amikor 1944 májusában a számottevő zsidó kisebbséggel rendelkező kisváros izraelitáit gettóba zárták, a Kulka család már túl volt egy bírósági tárgyaláson. Az Ipolysági járás főszolgabírája két évvel korábban – egy zsidó nő rejtegetéséért – bűnösnek találta Frigyes édesanyját, aki végül az auschwitzi koncentrációs táborban lelte halálát. Frigyes még nem volt húszéves, mikor munkaszolgálatos lett.

Szentkirályszabadján, ahová repülőteret építeni vezényelték, társaival hallgatta, amint tőlük nem messze, az Appelplatzon (gyülekezőhelyen) a bori különítmény maradványait, köztük Radnóti Miklóst „búcsúztatja” egy Murai nevű alezredes. Névsorolvasáskor kiderült, hogy a körletben ketten meghaltak, helyettük a bármészakodók közül kettőt, őt és még egy főt a boriakkal együtt bevonaglózták. Amíg a szerelvény vesztegelt, ők kibontották a vagon padlóját, és az éjszaka leple alatt kimásztak, majd visszalopakodtak a körletbe. Kulka két nap múlva levelet kapott az ajkai MUSZ-táborból. Az apja írta. Biztatta, hogy szökjön át hozzá, majd szökjenek együtt Pestre. Azt írta: van svéd menlevél. Frigyes maradt – írja **L. Horváth Katalin** Az utolsó mondattal kezd! címmel megjelent kötetben.

Kulka Frigyes 1945 februárjában rövid ideig egy nemeskocsi istállóban húzta meg magát, a tábori csendőrök viszont rátaláltak, s miután kihallgatták és megverték, a szombathelyi katonai fegyházba szállították. A katonai bíróság első körben halálra ítélte, később tízévesnyi börtönre módosították az ítéletet. Amint az a Kulka Frigyes-kötetből kiderül, paradox módon egy légítámadás hozta meg a szerencsésjét, hiszen akkor sikerült kimenekülnie, amikor a kaszárnját bombatalálat érte: Kulka a szovjet csapatok mögött, gyalog, egy német halottról leszedett, három számmal nagyobb bakancsban, kloztnadrágban, rangjelzés nélküli katonakabátban, leventesapkában elindult „haza”, a durván kétszáz kilométerre lévő Ipolyságra.

Hazaérve arra kellett rádöbennie, hogy családjából egyedül ő élte túl a

szörnyű eseményeket. Ekkor határozta el, hogy miként azt korábban édesanyjának megígérte, orvosként fog tevékenykedni, függetlenül attól, hogy még fiatal medikusként is inkább színész lett volna, s állítólag erős palóc akcentusa miatt tanácsolták el a pályától. A történet szerint üres zsebbel és üres gyomorral, egy tehervagon tetején utazva jutott el Budapestre, ahol 1945-től a Pázmány Péter Tudományegyetem Orvostudományi Karát kezdte el látogatni. Miután 1950. augusztus 25-én diplomázott, orvosdoktorrá avatták; kutatási területe a mellkassebészet és a tüdőgyógyászat lett.

1959-ig az Országos Korányi TBC-szanatórium Intézet Sebészeti Osztályának gyakornoka, alorvosa, majd klinikai adjunktusa volt; közben a koreai háború idején az észak-koreai Rákosi Mátyás Kórház Mellkassebészeti Osztályán is dolgozott, sokszor méltatlan körülmények között. Elég, ha csak a hadi kórház röntgengépe működésének mikéntjét említjük meg: egy koreai fiú biciklin ülvé, a pedált tekerve szolgáltatta hozzá az áramot...

A megszokottnál sokkal korszerűbb szemlélettel dolgozó, kitűnő szervező hírében álló Kulka Frigyes 1959-ben költözött Szegedre, hogy az ottani klinika vezetőjének, **Petri Gábornak** a kérésére a Szegedi Orvostudományi Egyetemen dolgozon. Az évek során volt az intézmény I. számú Sebészeti Klinikájának docense, de 1969-től egyetemi tanár, később (1972–1978-ban) pedig rektorhelyettes is. Nagydoktori disszertációját megvédve, már mint az orvostudományok doktora alakította ki az ország első speciális mellkassebészeti osztályát. Rengeteget dolgozott, egy rádiós beszélgetésben mégis azt nyilatkozta, hogy minden percet sajnál, amit szünettel kellett eltöltenie...

1979-től a budapesti Orvostovábbképző Egyetemen munkálkodott, 1981-től az I. számú Sebészeti Klinika tanszékvezető egyetemi tanára, majd 1986-tól annak rektora volt. 1986-ban az ipolysági Honti Közművelődési Klub meghívására visszatért a városba, hogy *Mire képes a sebészet, és mit hozhat a holnap?* címmel adjon elő. A sebészi munkát mesterségnek, művészetnek és tudománynak leíró szakember, aki a Magyar Népköztársaság Babérkoszorúval Ékesített Zászlórendjét is megkapta, 1989. szeptember 23-án hunyt el.

Az utolsó mondattal kezd! című könyv kiadói fülszövegében **Kostic Szilárd** az alábbiakat írja róla: *Kimagasló alakja volt az orvoslásnak, sem előtte, sem utána nem tudok megnevezni a magyar orvostársadalomban senkit, aki hasonló jelenség lett volna. Nincs hozzá fogható egyéniség. Pontosan diagnosztizált, pillanatok alatt átlátta a legbonyolultabb helyzeteket is, villámgyors és helyes döntéseket hozott.*

Fia, a Kossuth- és Jászai Mari-díjas színművész, **Kulka János**, akit 2014-ben Ipolyság díszpolgárává avattak, több alkalommal is fellépett már édesapja szülővárosában, ahol a Kulka család történetére nemcsak az egykori neológ zsinagóga falán található holokauszt-emlékmű emlékeztet, hanem az Ipoly Menti Találkozó-sok keretein belül 2019 májusában felavatott botlatókövek is.

(Forrás: Ma7.sk)

Új zsinagógai körzettel gazdagodott a BZSH

Középen dr. Kunos Péter, balra dr. Grósz Andor, jobbra Mester Tamás

Megtartotta éves közgyűlést a BZSH a Síp utcai színházban. A nyitóimát **Darvas István** főrabbi mondta el.

Mester Tamás elnök éves beszámolóját követően **dr. Kunos Péter** ügyvezető igazgató és **Paszternák Tamás** gazdasági vezető a 2026. évi költségvetést prezentálta a grémiumnak, melyet a Számvérvő és Számvizsgáló Bizottság javaslatára a közgyűlés el is fogadott.

Ezt követően örömteli pillanatoknak lehettünk részesei, bemutatkozott a Rumbach-zsinagógában imádkozó fiatal közösség, akik hivatalosan kérték felvételüket a hitközségbe. A közgyűlés végül úgy határozott, a BZSH Alapszabályát akként módosítja, hogy új templomi körzetet hoz létre Rumbach Körzet elnevezéssel. Az indítványt 56 igen, 1 tartózkodás mellett a közgyűlés elfogadta, ezzel megalakult a hitközség tizenötödik körzete, mely a BZSH képviselő-testületébe három tagot jogosult delegálni.

Károlyi K. László, a Kóser Lakó Konyha vezetője a konyhaiüzem fejlesztési lehetőségeiről tartott prezentációt, és tájékoztatót a kivitelezés lehetőségeiről, költségeiről.

Bogdán Attila a Bethlen téri körzetből a közgyűlés támogatását kérte ahhoz, hogy a BZSH az Amerikai Egyesült Államok területén nonprofit adománygyűjtő (fundraising) szervezetet alapítson a Mazsihisszel közösen, majd a szükséges engedélyek megszerzését követően megkezdje az adománygyűjtő munkát.

A közgyűlés **Radnóti Zoltán** főrabbi záróimájával fejeződött be. A BZSH képviselői legközelebb már csak 2026-ban találkozhatnak ilyen keretek között.

(Szöveg és fotó: BZSH)

Paszternák Tamás

Mester Tamás

Károlyi K. László

Radnóti Zoltán

Darvas István

„Lengyelország a lengyeleké, nem a zsidóké”

A lengyel szélsőjobboldali törvényhozó felháborodást váltott ki azzal a megdöbbentő kijelentéssel, miszerint „Lengyelország a lengyeleké, nem a zsidóké”, amelyet az auschwitz koncentrációs tábor előtt mondott.

Újságíróknak nyilatkozva egy olyan lengyel kormányzati tervről, amely az antiszemitizmus elleni küzdelmet és a zsidó élet támogatását célozza, **Grzegorz Braun** azt mondta, egy ilyen lépés olyan lenne, mintha „Hannibal Lectert hívnánk a szomszédba költözni”, a zsidókat *A bárányok hallgatnak* című 1988-as pszichológiai thrillerben Anthony Hopkins által alakított sorozatgyilkos figurájához hasonlítva.

Braun, az Európai Parlament képviselője, a Lengyel Korona Konföderációja párt vezetője – aki hírdet szélsőséges antiszemita kijelentéseiről – azt állította, hogy a zsidók különleges kiváltságokra törekednek Lengyelországban, és ezzel történelmi vádakat idézett fel a zsidókkal szemben.

„A zsidók szuperemberek szeretnének lenni Lengyelországban, jobb státuszra jogosultak, és a lengyel rendőrség az ő kedvük szerint táncol” – mondta. „Örömmel lelik abban, hogy rajtunk, lengyeleken taposnak.”

„Lengyelország a lengyeleké. Más nemzeteknek megvannak a saját államaik, a zsidóknak is megvan az övék” – jelentette ki Braun. *(Szombat)*

Grzegorz Braun

Embermentés kényszerpályán

Komoly Ottó 1944-es határidőnaplója a magyar zsidóság második világháborús történetének egyik fontos dokumentuma. A magyarországi cionista mozgalom vezetője és a Budapesti Segélyező és Mentőbizottság elnöke január 1-jétől december közepéig – három hónap kivételével – lejegyezte életének legapróbb részleteit.

Egy olyan időszakban, amikor az ország német megszállás alatt állt, Komoly Ottó cionista munkatársaival, a Központi Zsidó Tanáccsal és az országba delegált külföldi diplomaták segítségével igyekezett megakadályozni a deportálásokat, amikor pedig ez kudarcot vallott, azon dolgozott, hogy minél több ember életét megmentse, írja **Gellért Ádám** a *Szombatban*.

A magyarul most először közreadott határidőnapló nem hagyományos értelemben vett napló. Komoly Ottó bejegyzései többnyire tömörek, szikárak: találkozók, tárgyalások, időpontok, nevek, személyes és a zsidóságot érintő főbb események olvashatók a nyomtatott zsebnaptár apró betűkkel és gyakran rövidítésekkel teleírt lapjain. Mégis minden sorából átsüt a kényszerhelyzet feszültsége, a reménytelenség és a kétely, valamint a zsidóság és a saját családja sorsáért való aggodalom.

Az embermentésben kulcsszerepet játszó Komoly Ottó személyes nézőpontja egyedülálló. Az Olosz Levente által sajtó alá rendezett szöveg és a hozzá fűzött magyarázó kommentárok segítségével napról napra nyomon követhetjük a deportálásokat végző Adolf Eichmann-nal és más náci tisztekkel, a semleges országok diplomataival és a magyar kormányzat képviselőivel folytatott tárgyalásait. A naplóbejegyzések révén képet alkothatunk a Központi Zsidó Tanács máig félreértett vagy alulértékelt szerepéről, a nemzetközi cionista és zsidó szervezetek tevékenységéről. Elénk tárulnak a semleges országok mentőakciói és 1944 telének hosszú hetei, amikor a zsidó közösség vezetői kétségbeesett kísérleteket tettek a budapesti zsidók megmentésére.

A kötetet egy 324 személyről készült életrajzi lexikon egészíti ki, amely az 1944-es magyarországi cionista és magyar-zsidó vezetés társadalmi összetételének egyedülálló lenyomatát adja, és részletesen bemutatja Komoly kapcsolatrendszerének mélységét, valamint az egyes intézmények személyi összetételének bonyolultságát.

(Olosz Levente: Embermentés kényszerpályán – Komoly Ottó 1944-es határidőnaplója. Kiadó: Erőszakutató Intézet)

Milei argentin elnök közléteszi a Mengele-dossziét

A zsidók iránti barátságáról és Izrael melletti elkötelezettségéről ismert argentin elnök, **Javier Milei** rendeletére kutatható lesz az auschwitz halálorvos, **Josef Mengele** titkos dossziéja, amiben olyan adatok szerepelnek, melyekről eddig senki nem tudott.

Javier Milei már megválasztásakor megígérte, hogy napfényre hoz minden adatot, amit az argentin titkos-szolgálatok és az egymást követő kormányzatok rejtettek az országban élő náci bűnösökről és a nemzetközi terroristákról.

A *Euronews* tudósítása.

1944-től, amikor a német vereség már bizonyossá vált, Argentína egykori elnöke, **Juan Perón** több ezer vízumot adott át a Vatikánban szolgáló osztrák püspököknek, **Alois Hudal**nak, aki ezeket egészen 1947-ig osztogatta az SS és a Gestapo tisztjeinek. Ennek birtokában háborús bűnösök tömegei menekültek el Európából és éltek tovább zavartalanul nem csak Argentínában, de szerinte Dél-Amerikában. Köztük volt **Adolf Eichmann**, a holokauszt főmérnöke is.

Chilében például **Paul Schäfer** egykori náci tiszt és gyermekbántalmazó *Colonia Dignidad* (Méltóság Kolónia) néven egy elszigetelt, szektaszerű települést hozott létre 1961-ben, ahol a CIA és **Simon Wiesenthal** náciavadász szerint Josef Mengele is megfordult.

Az ismertebb főbűnösök közül csak **Eichmann** sikerült kézre keríteni, akit a Moszad ügynökei raboltak el és vittek Izraelbe, ahol kivégezték. A 2. számú és leginkább keresett tettes, dr. Mengele azonban sosem került kézre, pedig Argentína pontosan tudta, hol van. Egész pontosan – náluk.

Juan Perón, aki maga is rokon-szenvezett a fasiszta eszmékkel, Argentína katonai, tudományos és technológiai képességeit akarta erősíteni német szakemberek bevonásával, ezért titokban utasította diplomátáit és hírszerzőit, hogy segítsék a náci szökését.

A Mengele-titokra is teljes fény derülhet

Milei elnök határozott célja, hogy lemossa hazájáról ezeket a szégyenfoltokat, legalább azzal, hogy bemutatja a rejtett dokumentumokat. Az argentin titkos levéltár, amelyet Milei felnyitott, egy teljes mappát szentel kizárólag Mengelének.

Az archívumok azt mutatják, hogy Argentína az 1950-es évek közepére végére egyértelműen felderítette, hogy Mengele kicsoda, és hogy ténylegesen az országban él. A hatóságok tudták, hogy 1949-ben lépett be egy Helmut Gregor névre kiállított olasz útlevéllel, és ezt használta 1950-ben a hivatalos bevándorló igazolvány megszerzéséhez. Még felderítésre vár, hogy az okmányokat Hudal püspök juttatta-e neki, miként Eichmann-nak is.

A *Fox News* összefoglalója bemutatja, hogyan élt nyílt életet a hírhedt náci orvos, akit „a halál angyalaként” is emlegettek.

Mengele SS Hauptsturmführer Auschwitzban betöltött szerepéről lett hírhedt, ahol „tudományos kutatás” ürügyén brutális orvosi kísérleteket végzett foglyokon, különösen ikreken. A szemtanúk – köztük néhányan a nyilvánosságra hozott argentin aktákban is – rendkívül hidegvérű és hátborzongató, szadista természetéről számolnak be, ahogy ikreket kínozt és tesztelt egymás sze-

Javier Milei a Siratófalnál

me láttára, miután szüleiket gázkamrába küldte.

„Különböző korosztályú ikreket gyűjtött össze a táborban, és kísérleteknek vetette alá őket, amelyek mindig halállal végződtek. Gyerekek, idősek és nők között... micsoda borzalmak! Láttam, ahogy elválasztott egy anyát a lányától, és az egyiket biztos halálba küldte. Soha nem fogjuk elfelejteni” – emlékezik vissza az egyik túlélő.

Argentína levéltári anyagai fényt derítenek a Mengelének menedéket kínáló hálózatokra. A többnyelvű – spanyol, német, portugál és angol – archívum képet nyújt arról, hogyan követték nyomon, archiválták, majd kezelték szándékos félrevezetéssel az ügyet.

A gyűjtemény fényképeket, hírszerzési és bevándorlási feljegyzéseket, megfigyelési jelentéseket és levelezéseket tartalmaz, amelyek segítenek feltérképezni a hálózatot, amely megszervezte Mengele kimenekítését Chilén, Argentínán, Paraguayon és végül Brazilián keresztül.

A német nyelvű dokumentumok emigráns közösségektől lefoglalt anyagokat tartalmaznak, a portugál iratok a brazilai kapcsolatokat világítják meg, az angol nyelvű feljegyzések pedig az amerikai és brit ügynökségekkel folytatott elterelő kommunikációt mutatják be.

Többtucatnyi beágyazott kép és több száz oldalas belső címkézés jelzi az argentin hírszerzés szisztematikus erőfeszítéseit Mengele teljes személyes aktájának összeállítására, beleértve álnévre kiállított külföldi útlevelek másolatait, gyanúsított-társak fényképeit, kézzel írott operatív feljegyzéseket, bevándorlási nyilvántartásokat, határátlépési naplót. Az anyagok között található a politikai felettesek számára készített felderítési összefoglalók, valamint argentin tisztok és nemzetközi nyomozók levelezései.

A felhalmozott bizonyítékok sokasága azt jelzi, hogy az információk szétválasztottak a különböző ügynökségek között, amelyek nem kommunikáltak egymással. Hiányzott a kapcsolat az ország elnöki hatalmával és a végrehajtó hatalmi ágakkal is.

Ez oda vezetett, hogy az ügyben sokszor összefüggéstelenül és túl későn születtek meg a döntések. Következtetni lehet arra is, hogy gyakran figyelmeztethették Mengelét, mert az elfogatóparancsokat és a házkutatásokat késve döntötték el vagy hajtották végre, ami rendre zsákutcákhoz vezetett.

Az akták alátámasztják Argentína háború utáni kétértelmű álláspontját a nyugati demokráciákkal való együttműködésben, a széteső bürokráciát és a megértés hiányát. Érzékelhető a hatóságok vonakodása is attól, hogy szembenézzenek azzal,

milyen mélyen ágyazódtak be a náci szökevények az ország társadalmi és politikai szövetébe.

A beilleszkedés olyan sikeres volt és Mengele annyira biztonságban érezte magát Argentínában, hogy 1956-ban a Buenos Aires-i nyugat-német nagykövetségen szerzett hitelesített másolatot eredeti születési anyakönyvi kivonatáról.

Az argentin ügynökségek ekkorra már nemcsak azt tudták, hogy ki ő és hol él, de azt is, hogy bátyja özvegyét vette feleségül és fiaként nevelte az unokaöccsét. A jelentések még Mengele apjának látogatásáról is beszámolnak, aki anyagilag segített neki, hogy befektethessen egy Buenos Aires-i orvosi vállalkozásba. Az ilyen jelentéseket „láthatatlan kez” az irattárak mélyére süllyesztették.

Egy szigorúan titkos feljegyzés aprólékos részletességgel ismertette Mengele kilétét és működését

„Tájékoztatom a rendőrfőnököket, hogy... a lefolytatott vizsgálatokból kiderül, **JOSÉ MENGELE Carapachayban, a Vicente López kerületben, a Drysdale 3573. címen található FADRO-FARM orvosi laboratórium partnereként dolgozott, amelynek irodái ez év júliusa óta a fővárosban, a Cramer 860. címen vannak. Az orvosként feltüntetett személy 1958. július 10-én lépett be a cégbe 10.000 peso tökével, majd 1959 áprilisában kilépett a partnerségből**” – áll a jelentésben.

1959-ben a Német Szövetségi Köztársaság kiadási kérelemmel fordult Argentínához, és a fokozott nemzetközi nyomás miatt Mengele elmenekült Paraguayba, míg felesége és mostohafia Svájcba költözött.

Argentína hírszerzése folyamatosan követte Mengelét azután is, hogy paraguayi állampolgárságot szerzett, és földije, **Alfredo Stroessner** diktátor személyes védelme alatt állt.

Még vizsgálatra vár, hogy Mengele később miért szökött át Braziliába a hármashatáron keresztül, de az tudható, hogy ebben náci szimpatizáns német-brazil földművesek segítettek, akik vidéki menedékhelyet biztosítottak számára. Braziliában felvette a Peter Hochbichler álnévet, de valódi nevének portugál változatát is használta (José Mengele). Ezt követően haláláig a német **Bossert** és **Stammer** családok tulajdonában lévő ingatlanokban lakott São Paulo államban.

A tömeggyilkos 1979-ben halt meg agyvérzés következtében egy tengeri úszkálás során. Wolfgang Gerhardt álnéven temették el, de a brazil hatóságok 1985-ben azonosították. Egy DNS-vizsgálat 1992-ben megerősítette a személyazonosság megállapítását.

Nem minden szorongás transzgenerációs eredetű

Lengyelfi Edit családfakutatóval beszélgettünk

Tabula rasa, tiszta lap. A Sorsminták (Lengyelfi Edit – Preisz Éva Eszter) olvasása közben gyakran ugrott be a fogalom. Amikor kitaláltam, hogy erről a könyvről fogok írni, magam elé képzeltem egy üres lapot, és azon tanakodtam, vajon tényleg üres-e ez a lap. A válaszem: igen is, meg nem is. Bizonyos szempontból igen, hiszen a lapon nincsenek írásnyomok, más műről származó lenyomatok. Más szempontból azonban a válaszem: nem. Mivel én írom ezt az interjút, aki nem indulok tiszta lappal, hiszen az írásaimban minden korábbi írás, engem ért történet, sőt az őseimet ért események is megjelennek. Ilyen gondolatokkal vágok neki a Lengyelfi Edittel való beszélgetésnek...

Megváltozott az életed a könyv megjelenése óta?

Sűrű lett. Eddig is nagy volt az érdeklődés a családfakutatás iránt, de most még több a felkérés. Ezenkívül számos megkeresés érkezik újságoktól, televízióktól.

Ketten írtátok a könyvet Preisz Éva Eszterrel. Hogyan született meg? Hogy nézett ki a közös munka?

Ezek a történetek bár nem ilyen formában, de ott voltak a fiókomban. Van nekünk régi és új esetek is. A legtöbb fejezet úgy született, hogy megírtam a családfakutatás esetét, Éva pedig hozzátette a lélektani részét. De olyan is van, ahol az ő praxisából indult a történet. Nagyon sokszor leültünk átbeszélni, összeválogatni a sztorikat, fontos szempont volt, hogy sokféle témát mutassunk be.

Előfordul olyan eset, hogy nem happy end a történet vége? Például nem lehet felkutatni valamit/valakit?

Van olyan, hogy nem találjuk meg, amit keresünk, például azért, mert megsemmisültek az anyakönyvek. A zsidó anyakönyvek esetében sokszor gondoskodtak is erről. Gyakran keresnek meg azzal, hogy törvénytelen gyerekként (a szülők nem voltak házasok) született az egyik felmenő, és annak szeretnének utánajárni, ki a vér szerinti apa. Elsődleges forrásaim az anyakönyvek, de léteznek más alternatívák is, melyekből nagyon sok információ szerezhető, például gyászjelentések, újságcikkek stb. Hajadon anya esetében az anyakönyvekben nem szerepel az apa neve, hacsak nincs a megjegyzés rovatba írva, hogy X.Y. vállalta a gyermeket vagy örökbe fogadta. Hozzá szoktam ilyen esetekben tenni, hogy amikor házasok a szülők, akkor sem tudhatjuk teljes bizonyossággal, hogy a dokumentumban szereplő férj a biológiai apa. Amennyiben nem szerepel az anyakönyvben semmilyen utalás az apára vonatkozóan, akkor én sem tudom kideríteni. Azonban néha előfordul, hogy mégis sikerül, például az egyre népszerűbb genetikai teszteknek köszönhetően. Úgy gondolom, hogy előbb-utóbb akkora lesz a genetikai adatbázis, hogy nem lehet titkolózni.

Ezek a genetikai tesztek végző oldalak nem veszik el a munkádát?

Sőt. Megnőtt a megrendeléseim száma. Egyrészt kap az ember egy genetikai térképet, másrészt bekerül egy adatbázisba, ahol ha van DNS-egyezése valaki mással, aki szintén megcsináltatta a tesztet, akkor összekapcsolja őket. A program jelzi, hogy a két fél DNS-e hány százalékban egyezik. Azt szoktam mondani, hogy 6 százalék alatt nem érdemes ezzel foglalkozni. Előfordult olyan eset, hogy valaki a DNS-teszt elvégzése után keresett meg, hogy kutassam a családfáját, mert az valahány százalék askenázi zsidó származást mutatott, és addig nem volt tudomása ilyen gyökerekről.

Miért fordulnak hozzád a leggyakrabban, akik családfát akarnak készíttetni?

Sokáig az volt a legjellemzőbb, hogy kíváncsiságból, valamint kerek születésnapra, ajándékba szánták. Az utóbbi években azonban egyre gyakoribb, hogy valakit az önismeret motivál, keresi a gyökereit vagy terápiába jár, és a terapeutája javasolja neki, hogy nézzen utána jobban családjá múltjának, mert sejt valamilyen terheltséget, ami magyarázat lehet problémájára.

A könyvben írtok olyan esetről, ahol a családfakutatás révén tudja meg valaki, hogy zsidó származású...

Rendkívül sokan élnek ma Magyarországon olyanok, akik nem tudják, hogy vannak zsidó felmenőik. Amikor hozzám fordul valaki, hogy végezzen neki családfakutatást, egy kérdőívet töltetek ki vele első körben. Ebben az ő, a szülei, a nagyszülei és a dédszülei nevére, születési és halálozási helyére, időpontjára, illetve vallására kérdezek rá. Előfordult olyan, hogy a nagymama nevéhez azt írta be a megbízóm, hogy Kovács, a kutatás pedig azt hozta ki, hogy az eredeti neve Klein. Visszaulva az előző kérdésre is, olyan is előfordult, hogy a nagypapa 80. születésnapjára ajándékként készíttettek családfát, és kiderült, hogy a rokonait Auschwitzban ölték meg. Onnantól kezdve azonban mély tagadás és hallgatás uralkodott a családban. Ezek után pedig csodálkoztunk, hogy tüneteket produkál a második, harmadik generáció. Egyrészt a tabusítás miatt, másrészt a trauma végigvonul generációról generációra.

Megfigyeltél esetleg olyan jelenséget, hogy zsidó származású személyek, akiknek valamilyen pszichés problémájuk van, gyakrabban fordulnak hozzád?

Nem látok ilyen tendenciát. Olyan előfordul, hogy kiderül a nagymamáról a zsidó származása, és akkor az unoka összekapcsol valami ok-okozati összefüggést. A könyvben is szerepel egy ilyen eset. Egy hölgy a velencei pályaudvaron elkezd a tömegben rettegni, miközben fogalma sincs arról, hogy a felmenőit elhurcolták...

Minden pszichés tünet visszavezethető valamilyen felmenővel történt traumára?

Nem minden szorongás transzgenerációs eredetű, ezt mindig hangsúlyozzuk. Akkor szoktuk ezt a vonalat vizsgálni, amikor a kliens életében nincs magyarázat a miérte. A tünetek gyakran hatalmas erővel jelennek meg, amire nincs indok. És azt is nagyon fontos kiemelni, hogy a felmenőinknek nemcsak a traumáit örökölhettük, hanem az erőforrásait is. Hiszen ha ők nem éltek volna túl, akkor ma nem lehetnénk itt.

A könyvben szereplő főhősök neveit megváltoztattátok?

A saját történeteink kivételével természetesen igen, és nem csak a nevüket. A történeteket úgy fontuk össze, hogy egy-egy szereplő akár több valós tipikus karaktert is formál.

Lesz folytatása a könyvnek?

Valamilyen formában tervezzük, hogy lesz. Bőven van még történetünk.

Miklós Dóri

Az első magyar orvosnő

A gyógyítás művészete évszázadokon át a férfiak kiváltsága volt, ha a nők ilyen tevékenységbe kezdtek, általában boszorkánynak, jobb esetben kuruzslónak tartották és üldözték őket. A középkorban még ennél is rosszabb volt a helyzet, ha egy nőre rásütötték a billogot, akár máglyán is végezhetette vagy durván megkínózhatták. Akkor sem volt más a helyzet, ha az adott nő jómódú, befolyásos családból származott.

Később ez valamelyest megváltozott, a nők ápolóként már részt vehettek a gyógyításban, de csak az orvosok jobbkezeként, ám még akkor sem nézték jó szemmel, ha egy nő „a férfiak dolgába” ütötte az orrát. Az áttörést az jelentette, amikor 1849-ben Elizabeth Blackwell átvethette az orvosi diplomáját az Egyesült Államokban. Ő hozta létre 1874-ben az első orvostudományi intézetet Londonban, ahol nők is tanulhattak, írja **Becz Dorottya** a *Dívány* portálon.

Így kezdődött a magyar orvosnők története

Magyarországon jóval később következett be ez a fordulat: Hugonnai Vilma bátorsága és rátermettsége jelentette az áttörést. Amikor egy újsághirdetésben elolvasta, hogy nők is jelentkezhetnek a Zürichi Egyetem orvosi képzésére, nem habozott tovább, és 1872-ben beiratkozott, majd hét évvel később doktorrá is avatták. 1880-ban költözött vissza Magyarországra, ezzel ő lett az első magyar női orvos.

Ez a fajta úttörő cselekedet jelentősen megkönnyítette az utána következők dolgát: kitaposta az utat többek között Steinberger Sarolta számára is, aki egy 1895-ös döntést követően az elsők között iratkozott be nőként a budapesti orvosi karra. Öt évvel később szülész-nőgyógyásként le is diplomázott, ami akkoriban igen nagy hírnek számított, még a Vasárnapi Újság is írt róla:

„Dr. Steinberger Sarolta, egy fiatal leány díszítette föl a nevét az el-

Steinberger Sarolta diplomázott először Magyarországon orvosként

Fotó: Wikimedia Commons

múlt héten az orvostudori címmel; ő az első magyar egyetemen végzett orvosnő, a kinek nyomdokain fog haladni most már a követők nagy sora.”

Az orvosnőnek egyetlen műhibapere volt a karrierje során

Steinberger Sarolta 1875-ben született Tiszaújlakon egy jómódú zsidó család hetedik gyermekeként. Középiskolai tanulmányait magánúton végezte, majd beiratkozott az orvosi karra. A diploma megszerzését követően külföldön képezte tovább magát, hazatérve pedig a Tauffer Vilmos által alapított II. Szülészeti és Nőgyógyászati Tanszék Poliklinikáján kezdett dolgozni.

Pályáját egyetlen műhibaper árnyékolta be, miután 1937-ben elhunyt egy betege belső vérzés következtében, amit méhen kívüli terhesség okozott. Az ítéletláblának azt kellett eldöntenie, hogy a doktornőnek észre kellett volna-e vennie a méhen kívüli terhességet vagy sem.

Végül dr. Steinberger Saroltát 1938-ban felmentették a vádak alól, ezzel tisztázta a nevét és megerősítette addig makulátlan szakmaiságát.

Munkáját és szaktekintélyét többször elismerték karrierje során: 1928-tól az Országos Társadalombiztosítási Intézet (OTI) nőgyógyászati szakrendelésének osztályvezető főorvosaként dolgozott – egészen 1944-ig, amikor származása miatt eltiltották hivatásától. Ezután Pesthidegkúton élt visszavonultan. 1962-ben vette át gyémántdiplomáját, és négy évvel később magányosan hunyt el.

Steinberger Sarolta nemcsak orvosként tett sokat, a nőjogokat is felkarolta, cikksorozatot írt például a doktornők történetéről és előadásokat tartott a Feministák Egyesületében. 2024-ban az első magyar orvosnőről neveztek el egy kisbolygót, amit 2011. szeptember 27-én fedeztek fel a Piszkéstetői Observatóriumban.

„Ne szolgáltsd ki urának... aki hozzád menekül.” (V.M. 23/16)

Josef Meir Weiss csendes, rejtőzködő ember volt, szelleme viszont égi magasságokban lebegett. Történt, hogy a zsidó újév első napján az ünnep szentségétől áthatva hazafelé tartott, amikor egy nő szólította meg: „Rebbe! Nem szültem gyereket férjemnek! El kell válnia tőlem! Mi lesz velem? Kegyelmessen rajtam, rebbe!” Josef Meir nem tiltakozott, hogy rabbinak szólították! „Menj haza, lányom!” – mondta nyugalommal. Kezeit az asszony fejére tette, és mondta: „Áldjon meg téged az Örökkévaló és őrizzen meg. Fordítsa arcát feléd és szerezzon neked békét.” (IV.M. 6/24–26) Később, a Tóra átvételének ünnepén, messziről jött férfi borult Josef Meir lábai elé: „Rebbe! Fiam született, ahogy ígérted feleségemnek!” Josef Meir Szaplonca rabbija lett. Csodarabbi! Messzi távolból jöttek áldását kérni, és akit megáldott, idejében anya lett.

Évek múlva egy ember kereste fel Munkácsról, hogy ajánljon jó partit lányának. „Barátom, imám előtt meg szoktak nyílni az ég kapui, de hogy »hozzá való segítőtársat« (I.M. 2/18) keressek lányodnak, még nem fordult elő életemben. Keress olyat, akit az Egek Ura megáldott egymáshoz illő férfi és nő összeházasításával.”

Az ember nem tágitott. Eszébe jutott a parancs: „Ne szolgáltsd ki ...aki hozzád menekül ura elől.” (V.M. 23/16) És egy nála tanuló ifjút ajánlott lányának, azzal a kikötéssel, hogy semmi okból nem válhat el tőle.

Az esküvő után azonban kiderült, hogy nem illenek egymáshoz. Az asszony válni akart. Az apa újból a rabbihoz ment, és elmondta bánatát, mire az kijelentette: „...ember-e a mező fája, hogy ostromolt erődbe menekülhessen előled?» (V.M. 20/19) Szó sem lehet a válásról, akit ajánlottam, az rendeltetett lányodnak.” Az asszony azonban tovább ragaszkodott a váláshoz. Arra hivatkozva, hogy nem élhet olyan férfivel, akit nem tud elviselni, elválasztották férjétől, és felesége lett egy vallásos özvegyembernek. Boldogan, békességben éltek. A férfinak voltak gyermekei előbbi házasságából, közös gyermekük azonban nem született.

Az asszony erre férjét küldte Szaploncára, hogy a rabbi áldására anya lehessen. A férj eleget tett felesége kívánságának. Amikor előadta a kérést, a rebbe csak ennyit válaszolt: „»Aki elválik párjától, azt még a Szentély oltára is megsiratja.« (Gittin, 14) A férfi könnyei, akitől elvált, zárták el feleséged méhét! Semmit nem tehetsz érdekedben.” Erre a férfi könnyörögni kezdett: „Ha feleségem nem szül gyermeket, el kell válnom tőle! Mi lesz velem? Kegyelmessen rajtam, rebbe!” A rabbi megsajnálta, és eszébe jutott: „Ne szolgáltsd ki urának... aki hozzád menekül ura elől.” (V.M. 23/16) „Nézd! A férfi, akitől feleséged elvált, boldog házasságban él új feleségével és gyermekével. »Felelős-e valaki más romboló cselekedete miatt?» (Sab. 105b/8) Rám viszont ez vonatkozik: »Aki letakar egy méceszt, hogy ne világítson, megszegei a tilalmat: Ne pusztíts!» (uo. 67b/14) Nem állhatok boldogságotok útjába! Menj feleségedhez, és amikor letelnek elkövetkező tisztulásának napjai, fűjd meg a sófárt! Ezt mondja a Talmud: »Tisztává teszi a hónapban kibocsátott vért... és a nő teherbe esik!» (uo. 105b/8)»

Az asszony kilenc hónap múlva anya lett. Az újszülöttnek a Josef Meir nevet adták!

Szerdócz J. Ervin főrabbi

Halálos betegen játszotta el utolsó szerepét a legendás magyar színész

Básti Lajos traumatikus gyermekkor után, az 1930-as években aratta első sikereit, de színészi karrierje csak 1945 után teljesedett ki. A bársonyos hangú magyar színész legendásan utálta a meleget: megesett, hogy a nézők kabátban fagyoskodtak a nézőtéren, mert a téli hidegben is kinyitotta az ajtókat.

1932-ben, két évvel az érettségi után egy magas, szőke, kék szemű fiatalember érkezett Budapestre. Beregi (született Berger) Lajos Keszthelyről ment a fővárosba, azzal a céllal, hogy író vagy orvos legyen. Bár még csak 21 éves volt, nehéz esztendőket álltak mögötte. Szülei folytonos marakodása beárnyékolta gyermekkorát: apja egy rőfösüzletet vitt immel-ámmal, anyja sokat betegeskedett, gyakran volt kórházban, írja **Bálint Lilla** a *Dívány* portálon.

„Kibírhatatlan volt az állandó veszekedés, a hajtépés, a sikoltózás. Apám szótlan volt és sápadt.

„Egyik nap mondta, hogy utazik Pestre, elintézni valami üzleti dolgát. Esti vonattal ment” – idézte fel Básti Lajos a pillanatot, amikor édesapja elhagyta őket.

Berger Rezső sosem tért vissza a családjához. A kisvárosban ez hallatlan botránynak számított, az édesanya állapota pedig tovább romlott: rákja volt. A kamasz fiúra hárult a feladat, hogy ápolja egyre rosszabb állapotban lévő édesanyját, aki fájdalommal gyakran vádolta azzal, hogy betegségét az ő születése okozta – máskor viszont sírva kérlete, bocsásson meg neki. (A meg-rázó történetet Básti Lajos egy novellában is megírta, amely a szerzői magánkiadásban 1942-ben megjelentetett *Sziránya* című kötetben olvasható.)

Nehezen szabadult meg dunántúli tájszólásától

Az, hogy Básti (azaz akkor még Beregi) Lajosnak eszébe jutott a színészi pálya, egy Mátyai Lajos nevű, Keszthelyen nyaraló színészhallgatónak köszönhető, az ő hatására felvételizett a fiatalember a színiakadémiára. Olyan meggyőzően szavalta *Ady Harc a Nagyúrral* című versét, hogy Ódry Árpád azonnal felvette, bár rákérdezett, honnan érkezett: Básti ugyanis már-káns dunántúli tájszólásban beszélt, amitől kezdő színész korában igen nehezen tudott megszabadulni. 1935-ben végzett Ódry osztályában (osztálytársa volt Gobbi Hilda és Perczel Zita is), majd a Bárdos Artúr vezette Belvárosi Színházba szerződött. Bárdos tanácsára megműtette az orrát, nevét pedig ismét megváltoztatta (Beregi Oszkár színművész iránti tiszteletből): előbb a kor divatja szerint Báshy, majd Básti lett.

Hősszerelmes a legnagyobb sztárszínésznők oldalán

Ekkoriban előnyös külsejének köszönhetően bonviván és hősszerelmes szerepekben lépett leggyakrabban a színpadra az akkori sztárszínésznők (Muráti Lili, Mezei Mária, Tólnay Klári) oldalán. Visszatekintve azonban nem volt elégedett alakításai-

val: „Harminchét premierem volt Pesten, és ebből a darabtengerből talán csak négy-öt előadásra gondolok hittel, szeretettel. Ennek a négy-öt darabnak volt köze színházhoz, művészethez. A többi szemét, kasszasiker, fércmű. Elkészerítő arányszám. Fájdalmas és kiábrándító.”

„De sokszor szégyelltem kimenni a színpadra a századik előadáson...”

A zsidótörvények bevezetése után alig kapott szerepeket. Londonba utazott, ahol kiválóan megtanult angolul. Megismerkedett Noël Cowarddal, Arthur Koestlerrel, Korda Sándort ostromolta szerepéért, miközben itthon a szélsőjobb oldali sajtó támadta a származása miatt.

Majdnem megfagyott a munkaszolgálatban

1939-ben mindenki meglepetésére hazatért, ezután kétszer hurcolták el munkaszolgálatra. A második alkalommal megszökött: amikor kijutott a táborból, a hóba ásta be magát, és csontig fagyva bár, de életben maradt: egy arra járó parasztember megsánta, és egy üveg rumot dobott le neki a szekérről.

Ezt követően illegálisan élt: elváltoztatta külsejét, bajszot növesztett, bekormozta az arcát, és szenesembernek adta ki magát.

A bonviván, aki korábban a színpadon aratta a sikereket, most a jőzsefvárosi pályaudvaron kereste az alkalmi munkákat, és Bódi László néven mutatkozott be. Időnként azért előtört belőle a színész, bár ekkor szó szerint az életével játszott: frakkban, a nyakában sállal, frissen borotválkozva járt az Upor kávéházba, amelynek épületében a csendőrpáncsnokság is működött.

Básti Lajos, a Nemzeti Színház művésze

1945 után megpróbálta újjáéleszteni a nagy múltú Arizona Mulatót, de az ötlet kudarcot vallott, és Básti rövidesen a Major Tamás vezette Nemzeti Színházhoz szerződött. 1948 tavaszán váratlanul megszökött a telefon a Nemzeti igazgatói irodájában: egy határőrpáncsnok a jugoszláv határról bizonyos Berger Lajos után érdeklődött. Major már majdnem letette a telefont, amikor eszébe jutott, hogy Básti Lajost kereshetik – mint kiderült, évtizedek óta halottnak hitt apja bukkant fel a jugoszláv határon, aki szökése után belépett a francia idegenlégióba, öt évet töltött Afrikában, majd Provence-ban vészelte át a második világháborút.

Bástinak a Nemzetiben akadt meg a szeme egy ott statisztáló fiatal színésznőn, Ferrari Violetán. A színésznő így emlékezett vissza a lánykérésre: „Pándi Lalát meg engem levitt a Nemzeti üdülőjébe, mondván, hogy szegény gyerekek, még sosem látták a Balatont. Básti csaknem húsz évvel volt idősebb nálam.”

„Magázódtunk. Bevitt a tó közepére, hogy majd megtanítsz úszni. Tempózás közben kérte meg a kezem.”

Házasságuk nem volt tartós, 1954-ben elváltak. Básti ekkor már tanított a főiskolán, ott ismerte meg a nála szintén jóval fiatalabb Zolnay Zsuzsát, akivel 1956-ban házasodtak össze. Két gyermekük született: Básti Juli (Kossuth-díjas és Prima Primissima díjas színésznő) és Básti Mihály.

Básti Lajos rigolyái

Bástit az újjáéledő magyar filmgyártás is szívesen foglalkoztatta, a *Föltámadott a tengerben* Kossuth Lajost, az *Egy magyar nábobban* Wesselényi Miklóst alakította. A Nemzetiben ötszázszor lépett fel *Az ember tragédiájában*, a drámáról könyvet is írt *Mire gondolsz, Ádám?* címmel.

Színpadi szokásairól, szigorúságáról legendák keringtek.

Borzasztó módon utálta például, ha valaki szívtá a fogát – ez kollégáit arra a csínyre sarkallta, hogy minden alkalommal, amikor új ember került a társulathoz, valahogy rávették, hogy egy adott pillanatban olyan hangosan, ahogy csak tudja, szívo-gassa a fogát. A színész nagyon rosszul viselte a meleget, ami különösen a kisebb légterű Katona József Színházban jelentett problémát: télen a legnagyobb hidegben is kinyitotta az ajtókat, a közönség bundában ült a nézőtéren, sokan pedig a bérlet visszaváltásával fenyegetőztek.

De kiabált, ha rosszkor takarítottak, ha szállt a por a próbákon, és akkor is, ha behallatszott a láрма a büféből. Ahogyan felesége mondta róla: „Szeretett marhaskodni, viccelődni, hatalmasakat nevetni, teljes életet élni. Indulatos volt és híján minden diplomáciai érzéknek. Azonnal mindenkinek mindent – jót, rosszat – a szemébe mondott.

A pletykákat utálta, soha senkiről nem beszélt a háta mögött. De az ő tapintatlan őszinteségének sokan nem örültek...”

Az utolsó szerep

Básti Lajos rengeteget dolgozott, akár napi tizenöt-tizenhat órát is. Próbák, rádiós és televíziós felvételek töltötték ki az idejét, de este, lefekvés előtt minden nap olvasott. Utoljára 1976-ban lépett színpadra a Nemzetiben, a *Bánk bánban* alakította Peturt. A 65. születésnapján derült ki, hogy tüdőrákja van. Családja (és az orvosok) titkolták előle a diagnózist, de abban a rövid időszakban, amikor jobban érezte magát, a Szurzs Éva rendezte Abigélben eljátszotta az igazgató, Torma Gedeon alakját. 1977. június 1-jén hunyt el. Hegedűs Géza így emlékezett rá: „Művészi erkölcs, esztétikai ízlés, emberi öntudat kérdésében képtelen volt a legkisebb megalkuvásra. Inkább bajba sodorta magát, csak hogy soha morális ellentétbe ne kerüljön önmagával. Ez a lény szerint kedves, derűt szerető, ízig-vérig művész olyan kemény férfi volt, mint a végvári vitézek.”

Budapest leghírhedtebb negyede volt a Csikágó

Két év alatt húzták fel a Keleti pályaudvar mögötti negyedet, ahol eleinte a millennium idején Budapestre özönlő munkások találtak otthonra, majd az évek során a VII. kerület hírhedt városrészévé vált. A magyar Csikágóhoz gyakran az alvilági jelzőt társítjuk, holott teljesen más miatt kapta meg az „amerikai nagybácsi” nevét ez az erzsébetvárosi negyed. De miért is?

A Keleti pályaudvar mögötti, bérházas Csikágó létezéséről egyetemista koromban hallottam először, Békés Pál *Csikágó. Gangregény* című kötete kapcsán. A könyv izgalmas lenyomatát adja a Thököly út, Dózsa György út, Damjanich utca és Rottenbiller utca által határolt területnek, ráadásul a 19. századi építkezésektől kezdve 1956-on át egészen napjainkig ível a története, írja **Fürdős Zsannett** a *We Love Budapest* portálon.

Ugorjunk vissza picit a 19. század második felére, amikor építési lázban égett a város, és sorra nőttek ki a paloták, bérházak és középületek a földből. A millenniumi építkezések időszakára mindez hatványozottan igaz volt: egyre több munkás érkezett Budapestre, ám a város még nem volt felkészülve ekkora tömegre. Megindult a helykeresés és a parcellázás, hogy a nagy számban érkező vidéki munkások számára minél hamarabb bérkaszárnnyakat húzzanak fel. Ebben a nyüzsgésben jött létre a külső-erzsébetvárosi káposztaföldek helyén a magyar Csikágó.

Létrejött a magyar Csikágó

Külső-Erzsébetváros egészen a 19. századig jobban hasonlított a mai autópályák melletti szántóföldekhez, mint egy városhoz, de Budapest létrejötté, még inkább a Keleti pályaudvar megépülése beindította a fejlődést. Már csak azért is, mert a városba özönlő munkások nagy része ide érkezett, ráadásul többségük a Városliget környéki millenniumi építkezéseken dolgozott, így egyértelmű volt, hogy itt épüljenek fel számukra az otthonok. Budapest új városnegyedét két év alatt felhúzták, így 1898-ra már egy sűrűn beépített, 2-3 emeletes, gangos házakkal teli negyed várta a lakókat.

A városvezetés által kijelölt területen többségében magánvállalkozók építkeztek, nekik viszont szigorúan megmondták, hogy csak bérházakat

A Bethlen téri zsinagóga szomszédságában

hozhatnak létre. Csikágó utcáin sétálva könnyen elkaphat bennünket az az érzés, hogy itt minden utca és ház egyforma. Ez nem véletlen, itt sablonépületeket húztak fel, melyeknek olykor csak a kapuja vagy az ablakkerete különbözött, ráadásul mértani pontossággal jelölték ki az utcák vonalát is. Erről a Google Mapset böngészve is megbizonyosodhatunk, a csupa merőleges és párhuzamos egyenes csak a Bethlen térnél törik meg.

Nevét Abonyi Józsefnek köszönheti, aki a Nefelejcs utca teljes páratlan oldalát birtokolta: ő volt az, aki először Csikágónak hívta a frissen felépült városrészt. Mégpedig azért, mert annyira gyorsan nőtt ki a földből, és ugyanolyan mérnöki pontossággal, mint a tengerentúli névrok, melyről akkoriban egyébként is naponta cikkeztek az újságok, így mindenki értette a hasonlatot. A szöbe-szédben elterjedt az a legenda, hogy a bűnözés miatt lett ez a budapesti negyed Csikágó, de ez tévedés. Bár a negyed létrejötté után pár évvel tényleg felütötte fejét a bűnözés, azt azonban a modernizáció, a nyomor és a korrupció hozta magával.

Összezsúfolva éltek az apró lakásokban

Rengeteg lakást terveztek a Csikágó épületeibe, a sok ablak biztos mindenkinek feltűnt már, azt viszont biztos nem mindenki tudja, hogy amikor ezek a bérházak felépültek, minden ablak mögött egy lakás volt.

A szoba-konyhás otthonokon 4-5 munkás osztozott, akik inkább voltak ágyrajárók, mint ott élők. Vagyis: amíg az egyik munkás dolgozott, addig a másik a lakásban aludt. A kis lakást úgy kell elképzelni, hogy a sarokban kialakítottak valami konyhaszerűt, egyébként mindenütt ágyak álltak, a mosdófeleség pedig a körfolyosó végén volt, és közösen használták. Bár eleinte a munkások és a kispolgárok béreltek itt maguknak lakást, egy idő után megjelentek gyanús elemek is, csavargók, bűnözők és nyilvános házak, valamint a razziák is rendszeressé váltak.

Az első világháború után rengetegen kerültek hajléktalanközelbe állapotba, közülük sokan itt találtak menedéket. Az akkori helyzetről a korabeli lapok is beszámoltak, különösen akkor, amikor Amerikából metodista misszionáriusok érkeztek a környékre, hogy megnézzék, hol élnek a legrosszabb körülmények között. A Nefelejcs utca 27–29. számú ház volt az egyik leghírhedtebb, ahol nemcsak kétes alakok fordultak meg, de az egész épületben áldatlan állapotok uralkodtak. Amellett, hogy a szennyvíz és az ivóvíz összefolyt, és sötét zugok voltak mindenütt, az egyik földszinti lakásban egymás hegyénhátán éltek az emberek. A *Tolnai Világlapja* számolt be arról, hogy egy

kínai főbérő szoba-konyhás lakásában 29 albérló osztozik az ágyakon.

A nyomorról árulkodik az is, hogy a lakóknak általában fogalmuk sem volt arról, ki a tulajdonos, kit kell keresniük az olyan problémákkal, mint egy beszakadt mennyezet, ugyanis jellemző volt, hogy a magánvállalkozók felépítették a házakat, majd sorsukra hagyták őket – a pénzt per-sze beszédtek.

Mit keresett itt Róth Miksa?

Meglepő lehet, hogy az ország első számú üvegművésze pont ezen a helyen építtette fel műhelyét és otthonát, de az 1900-as évek elején nagyon is logikus döntés volt. Mivel Róth Miksa addigra már befutott művésznek számított, akit nemcsak ország-, de világszerte ismertek, első önálló műhelyének olyan helyet keresett, ahonnan kényelmesen megoldható volt munkáinak elszállítása. Így esett a választása a Keleti pályaudvar mögötti negyedre, egészen pontosan a Nefelejcs utca 26.-ra, ahonnan vonattal elég könnyen eljutották a megrendelőkhez üvegműveit. Másrészt ekkoriban a Nefelejcs utca olyan volt, mint egy bevásárlóutca: szinte minden épület aljában működött egy kis műhely vagy bolt (gyarmatáru-kereskedés, ékszerüzlet, hentes stb.), ahol a vonatra várakozók elüthették az idejüket, így az iparosok meglelte is közrejátszott abban, hogy Róth Miksa ezt a helyet nézte ki magának.

Othonát és műhelyét Pecz Samu tervezte, és annyira beleolvad a környezetébe, hogy az arra járónak először fel sem tűnik, hogy egy izgalmas épület mellett halad el. Ez azért is lehet, mert a szebb része – a toronnyal, a terrasszal és az ólomüveg ablakokkal – az udvarra néz. Róth Miksa és családja egykori otthonában ma a Róth Miksa Emlékház és Gyűjtemény működik, így bárki megnézheti az egykori művész és családja otthonát, valamint mozaikműveit.

A Csikágóban sétálva számos érdekességeket lehet találni, ilyen a Bethlen téri zsinagóga vagy a Bethlen Téri Színház épülete is. Előbbi Baumhorn Lipót tervezte (az angyalföldi zsinagógát is neki köszönhetjük), és még a háború viszontagságait is átvészelte. A Bethlen Gábor tér 3. szám alatt álló ház a főváros legnagyobb háború előtt épült bérháza, különlegessége pedig nemcsak anynyi, hogy megépülte óta kulturális intézmény működik az aljában, hanem ez volt az a ház, amit kifejezetten polgároknak építettek. A Rákosi-udvarban leginkább az Állatkert dolgozói és az Állatorvosi Egyetem professzorai éltek, a közel 100 lakásos épületmonstrumba pedig a legváltozatosabb lakásokba terveztek, a garzontól a négy szoba-hallosig.

További érdekes, fővárosfókuszú történetekért, írásokért keresse fel a welovebudapest.com oldalt!

Károlyi K. László: Célunk, hogy stabil utánpótlást biztosítsunk a zsidó közösségnek

A BZSH közgyűlésén a tagok szinte egyhangú szavazással úgy határoztak, hogy új templomi körzetet hoznak létre Rumbach Körzet elnevezéssel, amely inntól kezdve a Budapesti Zsidó Hitközség tizenötödik körzeteként működik majd a Rumbach Sebestyén utcai gyönyörű zsinagógában.

A jövőről **Károlyi K. László**, a körzet elnöke nyilatkozott a bzsh.hu-nak. – *Mint elnök miként értékeli, hogy a BZSH közgyűlése felvette körzetei közé a Rumbachot?*

– Amikor a javaslat bekerült az előjáróság elé, ők ellenjavaslat nélkül támogatták a leendő körzetet. Sőt! Még azt megelőzően a BZSH elnöke, **Mester Tamás** összehívott egy körzeti elnököknek szóló egyeztetést, és ott is minden résztvevő támogatta a kezdeményezést. Hab a tortán, hogy a Mazsihisz elnöke is személyes támogatásáról biztosított minket.

A magam részéről nagyon boldog vagyok, hogy a közgyűlés megszavazta felvételünket tizenötödik templomkörzetként a BZSH-ba, és itt szeretném megköszönni minden kedves támogatóknak és kritikusunknak is, hogy hozzájárultak a felemelő pillanathoz.

Több pillére is van, hogy miért hasznos, hogy a budapesti zsidó közösség hivatalos tagjai lehetünk a jövőben. Az egyik, hogy látható, hogy egy alulról szerveződő kezdeményezés milyen sikert tud elérni, másfelől van több technikai, operatív kérdés, amelyek a jelenlegi működési formában nehezen voltak kezelhetők.

Gondolok itt az imaidőpontok és a helyszín lefoglalására, a kidusok megszervezésére és finanszírozására. A jövőbe nézve, ez a szervezeti forma támogatja az ünnepek megtartását és megélését is körzeti keretek között.

– *Jelenleg megközelítőleg hány tagja van a közösségnek?*

– A tágabb létszám közel nyolcvan fő, a szűkebb, akikre minden imádkozáson lehet számítani, az harminc fő. Tehát három minjennek megfelelő az állandó létszámunk.

– *Heti szinten hány istentiszteletet tartanak?*

– Jelenleg minden hétköznap és vasárnap minjenben imádkozunk reggel a Rumbachban, péntek esténként pedig önálló szombatfogadásra kerül sor. A hétköznapi imádkozásokon jelen pillanatban még közös minjen jön össze a Bét Jehuda vagy a Bethlen téri zsinagóga tagjaival, viszont nagyon fontos, hogy egyre több ezen két közösséghez nem tartozó imádkozni vágyó is csatlakozik hozzánk.

– *Fontos kérdés, hogy van-e állandó rabbija, kántora a közösségnek.*

– Jelenleg állandó kántorunk nincs, viszont teret adunk olyan fiatal cházánoknak, előimádkozóknak, akik vagy hazánkban, vagy külföldön már bizonyítottak. Rabbi tekintetében jelen pillanatban **Deutsch Péter** látja el a közösség vallási vezetését, amennyiben ez nem ütközik a Bethlen téri imákkal, de az a cél, hogy rövid időn belül egy fiatal, tanult és tenni vágyó rabbival gazdagodjon a közösségünk.

– *Mi a küldetése az egykoron virágzó, ám az elmúlt évtizedekben már nem létező Rumbach zsinagógai körzetnek?*

– Egyértelmű célunk és törekvésünk, hogy stabil utánpótlást biztosítsunk mind a budapesti, mind az országos zsidó közösségnek. Értem ez alatt, hogy fiatalok, fiatal családok közösségi szinten élhessék meg a vallást, térhessenek vissza a gyökereikhez, és így vihessék tovább hagyományainkat nemzedékről nemzedékre.

Sok sikert kívánunk a Rumbach Sebestyén utcai közösségnek, a BZSH tizenötödik templomkörzetének!

Olvasói levél

Zápszony

Szeretném kiegészíteni az Új Élet 2025. december 1-jei számában közölt „Emlékművet állítottak a holokaust zápszonyi áldozatainak” c. tudósítást.

Zápszony egy kárpátaljai falu Barabástól légvonalban 2-3 km-re, a határ ukrainai oldalán. Szüleim szülőfaluja.

Az áldozatok egyik leszármazottja vagyok, a nagyszüleim házánál helyezték el az emlékművet a beregszászi zsinagóga udvarán felállított emléktáblán található információ alapján. Engedélyt kértek és kaptak Goldberger Tamás adatgazdától, megpróbálták felkutatni és értesíteni a leszármazottakat, kimentek a meghívók Magyarországra, Izraelbe, az USA-ba. Három év munkája van a megvalósításban a falu református közösségének. Pénzben nem dúskálnak, igyekeztek anyagi támogatást szerezni, többek között Szili Katalin közbenjárásával a Bethlen Gábor Alapkezelő Zrt.-től. A háború következtében pénz meglelte esetén is nehéz munkást találni, az otthon maradt hadköteles korú férfiak nem szívesen mennek ki az utcára. Nagy és tiszteletre méltó munkát végzett a közösség. Meghatóan szép volt az avatóünnepség. Jómagam is részt vettem rajta, több leszármazott rokonommal együtt. Ezúton is köszönetet fejezem ki a zápszonyi református közösségnek.

Bővebb információ Goldberger Tamástól, aki a Mazsihisz és a BZSH egykori, de talán most is ismert személyisége.

Spiegel Gábor

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés
Zuglóban, Vezér u. 156.
VITAPHARM. Hétfő–szerda 15–16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Szociális alapítvány keres megbízható munkatársakat havonta összesen pár órát igénylő feladatokhoz, díjazás nélkül. 06-1-321-3497, esti órákban.

APRÓ- HIRDETÉS

Műfogsorrögzítés minimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. 320-4778. www.drviragdental.hu és www.mini-implantatum.hu

NAPTÁR

Január 2., péntek	Tévész 13.	Gyertyagyújtás: 3.46
Január 3., szombat	Tévész 14.	Szombat kimenetele: 4.57
Január 9., péntek	Tévész 20.	Gyertyagyújtás: 3.53
Január 10., szombat	Tévész 21.	Szombat kimenetele: 5.04

ÚJ ÉLET

Kiadó: Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége
(székhelye: 1075 Budapest, Síp utca 12.)
Kiadásért felelős személy: dr. Kunos Péter
Szerkesztésért felelős személy:
Kardos Péter
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: +36-1-413-5537,
+36-1-322-2829
E-mail: ujelet@mazsihisz.hu
Főszerkesztő: Kardos Péter
Olvasószerkesztő: Gábor Zsuzsa
Előfizetési díjak:
Belföldön: 1 évre 9600 Ft
Külföldre 13.600 Ft/év
USA és Izrael: 15.000 Ft/év
Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.
OTP bankszámlaszám:
11707024-22118480
OTP SWIFT kód:
(BIC) OTPVHUHB
IBAN:
HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000
Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.
Postacsek: 11707024-22118480
Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(1)-767-8262-es számon.
Szedés, tördelés:
WolfPress Nyomdaipari Kft.
Nyomdai munkák:
PrimeRate Zrt.
ISSN 0133-1353

Ettől a magyar kalapkészítőtől ezrével rendelik a fejjedőket az Egyesült Államokba

Gödön található az utolsó nagy kalapkészítő műhelyek egyike, ahonnan az izraeli és New York-i zsidók is rendelik a kalapjaikat.

Amikor a gödi műhelybe belépek, több mint tíz ember dolgozik serényen. Kalapokat készítenek aprólékosan, nézegetik, igazítják őket, és kiemelt figyelemmel kezelnek minden darabot. A manufaktúra kívülről nem feltűnő, pedig egyáltalán nem kicsi: több száz négyzetméteren évente húszezer kalap készül, amelyek aztán a kis magyar városkából egyenesen az Egyesült Államokba, Izraelbe, Hollandiába, Olaszországba, vagy éppen Nagy-Britanniába utaznak tovább.

A cég gyökerei 1977-ig nyúlnak vissza, amikor Százados Zoltán kalapkészítő mester megnyitotta első műhelyét Újpesten, akkor még 11 négyzetméteren. Bár az 1970-es évek óta a divat rengeteget változott, és mondhatjuk, hogy a kalap jelenleg nem tartozik a legnépszerűbb fejjedők közé, a kis családi vállalkozás mégis kinőtte magát az elmúlt évtizedekben. A jelenleg 300 négyzetméteren működő Sunemar Kalapház néhány éve költözött a főváros közelében található Gödre, és bármilyen meglepő, ilyen mennyiségben gyártó kalapműhely csak néhány van a világon, írja **Lontai Ildikó** a *Dívány* portálon.

Egyben ez Magyarország legnagyobb kalapmanufaktúrája, sőt, európai viszonylatban is jelentős méretű.

De hogyan tudott nemcsak fennmaradni, hanem továbbfejlődni egy kalapkészítő üzem úgy, hogy hazánkban az emberek évtizedek óta alig hordanak ilyen fejjedőt?

Ma már szinte csak zsidó kalapokat készítenek

Valójában Magyarországon már csak igen kis számban találkozhatunk az itt készült kalapokkal, ellenben ha a New York-i Borough Park környékén betérünk egy kalapszalomba, a gödi kalapokból is nagy számban válogathatunk.

Ez a családi vállalkozás látja el ugyanis a világ zsidóságának egy részét kalapokkal, sőt, jelenleg szinte csak a zsidó közösségek számára gyártanak fejjedőt. Ebből viszont évente több tízezer darab készül a magyar műhelyben.

Nem volt ez azonban mindig így. A kezdetekről Százados Zoltán fiával, Százados Csabával beszélgettünk, közel 14 éve ugyanis ő intézi a családi vállalkozás ügyeit, és most is ő visz körbe bennünket a műhelyben.

„Az 1970-es években nagyon sok polgári kalap készült, miután a vidéki emberek is kalapot hordtak, nem baseballsapkát. Akkor még úgy gondolták, hogy a kalap öltöztet, így a magyar – főként állami tulajdonú – divatáruüzletekben az édesapám által készített cilinderek és hagyományos férfikalapok is ott voltak, de vadászkalapokat is nagy számban készített” – mondja Százados Csaba. Az édesapja a férfikalapokra specializálódott, a kalapgyártó szakma ugyanis kettévált.

A férfikalapok jelentősen vastagabb anyagból készülnek, egy női kalap általában 80-100 gramm, míg a férfikalapok akár 500 grammosak is lehetnek.

A rendszerváltás után azonban a divat megváltozott: jöttek a kötött sapkák, a 90-es években a baseballsapka, a 2000-es években pedig egyre nagyobb piaca lett a kínai, olcsóbb fejjedőknek is, amivel árban már

Le a kalappal Százados Csaba előtt

Fotó: Kiss Marietta Panka

nem lehetett versenyezni. Régebben a falvakban a katolikus papok is kalapot hordtak, de miután már számukra sem volt kötelező ez a viselet, jelentősen visszaesett a vidéki emberek körében is a kalap népszerűsége.

„Magyarországon ma már nagyon kevesen hordanak kalapot, mi nem is veszünk fel egyéni rendeléseket. Néhány régi, visszatérő vevőnk van, akiknek évek óta készítünk cilindert vagy keménykalapot, illetve a szintén Gödön élő Koncz Gábor vitt még tőlünk jó pár darabot. Színházi előadásokhoz is gyártunk kalapokat, amelyek a Vígszínház és az Operettszínház előadásaihoz is feltűnnek” – mondja Százados Csaba, majd felidézi azt a nagy váltást, amely megmentette a magyar manufaktúrát a 90-es években.

Németországba vadászkalapokat készítették, Hollandiába cilindereket szállítottak

„Apukám az első évtizedekben még kézzel készítette a kalapokat. Majd a rendszerváltás után, amikor megszűntek az állami megrendelések, lépett egy nagyot: 300 négyzetméteres műhelyt bérelt, 1991-től gépésztette a gyártást, és elkezdődött a férfikalapok sorozatgyártása saját technológiával, a gyári és a kézi eljárások ötvöztetésével.

Apukám nyitott a külföldi megrendelők felé, és valójában ez mentett meg bennünket, hiszen kevesen élték túl az elmúlt évtizedek változásait, ő azonban az exportot célozta meg.

Először Németországba készítettünk vadászkalapokat, illetve Hollandiából is volt kereslet cilinderek iránt – ott még a mai napig hordanak cilindereket például a temetéseken. Az erdélyi gábor cigányok kalapjait is mi készítettük, majd a 90-es évek közepén a világhírű olasz Borsalino kalapgyár beszállítói lettünk több ezer kalappal” – emlékszik vissza a rendszerváltás utáni évekre.

Az olasz Borsalino évtizedek óta a kalapok Rolls Royce-jának számít: Alain Delon, Humphrey Bogart, Winston Churchill és Al Capone is az olasz Borsalino prémium minőségű kalapjait viselték.

Századosék számára azonban az igazi áttörést a zsidó kalapok gyártása jelentette, a 90-es évek elején kezdtek el vallási fejjedőket gyártani, és a zsidó közösség kalapjainak gyártására szakosodtak. „Ma már szinte csak zsidó kalapokat készítünk, nagyjából havi 2000 darabot, de 2018-ban volt a legjobb évünk, akkor összesen 26 ezer kalapot gyártottunk. Egy chászid zsidó férfinak legalább három kalapja van, hétköznapiak és ünnepek egyaránt. A fiúknak már 13 éves koruktól kell hordananiuk, és a férfiak évente cserélik a

kalapjaikat, így folyamatosan szükség van az újakra.”

Nem mindegy azonban, milyen a zsidó kalap, hiszen sokféle igénynek és elvárásnak kell megfelelni. Van, aki a keményebb, más a puhább kalapot részesíti előnyben. Lehet magasabb vagy alacsonyabb a kalap feje, és a karima szélessége sem mindegy – az ugyanis egyfajta rangjelzőként szolgál, de a formák a divatnak megfelelően is változnak. Akárcsak a rajta lévő masnidsz, hiszen többféle módon lehet a masnit hajtogatni, ami egyből más megjelenést kölcsönöz a kalapnak. Az ortodox és a chászid zsidók más-más típusú kalapokat hordanak, ezt szintén figyelembe kell venni. A gödi üzemben jelenleg hatféle alapkalkapot és azok több tízféle variációját készítik, a tűzések, hajtások, a karima és a szalagok változtatásával.

„Nagyon sok mindenre oda kell figyelniünk, például, hogy a kiécszőtőknél nem használhatunk sertésbőrt a kalap belsejében lévő ízlapnál, ez kecske- vagy marhabőr lehet csak. Legalább ilyen fontos a szín is, mert bár a zsidó kalapok mind feketék, annak is van több árnyalata: kékbe, barnába vagy sűrűkékbe hajló és ébenfekete. A megfelelő színt is ki kellett tehát választani, és a festék minőségét is sokat tesztelték, hiszen Izraelben a tűző napon sem fakulhat ki a kalap, ha pedig elázik, nem moshatja ki a színt az eső.

„Mi már elértük azt, hogy van egy saját színünk az alapanyaggyártónál, ezzel a fekete anyaggal csak mi dolgozunk, így az általunk készített kalapokat én már a színármányról felismerem.”

Az alapanyagot Portugáliából szerzik be, nyúlsszörrel, gypajúval és hódsszörrel, illetve ezek keverékével dolgoznak.

Eltűnőben lévő szakma: ez a mesterség már csak apáról fiúra száll

Csaba az édesapjától tanulta a szakmát, gyermekkorától ott volt vele a műhelyben, látta a kalapkészítés minden folyamatát, és ahogy mondja, „mindig érezte a gyártóüzem szagát az orrában”. Ugyanakkor 30 éves kora előtt nem volt biztos benne, hogy ezzel szeretne foglalkozni egy életen át. „Apukámnak természetes volt, hogy én viszem tovább a mesterséget, ám időbe telt, mire én megértem erre. De borzasztó büszke vagyok édesapámra, és arra, hogy ezt a műhelyt felépítette. Az élete munkája van benne, így számomra is fontossá vált, hogy az örökségét továbbvigyem, és az ő nagy értékű tudását a fiaimnak is továbbadjam. Büszke vagyok mindarra, amit megtanultam apukámtól, hiszen ma már nagyon

kevesen ismerik a kalapkészítés folyamatait az elejétől a végéig. Ráadásul ezt a szakmát nem is tanítják már 20-25 éve, csak apáról fiúra öröklődik a mesterség.”

Százados Csaba 2011-ben vette át a kalapház vezetését, amikor az édesapja váratlanul agyvérzést kapott, és fél oldalára lebénult. Bár akkor már dolgozott a családi vállalkozásban, egyik napról a másikra órá hárult minden felelősség. Százados Zoltán 2022-ben hosszas betegség után elhunyt, így Csaba azóta végleg egyedül irányítja az üzemet. Azonban neki is van négy fia, akiknek igyekszik a mesterséget továbbadni: a legnagyobb 26 éves, ő már a műhelyben dolgozik, de a kisebb, 19, 17 és 14 éves gyermekeit is tanítgatja,

akik szintén besegítenek a különböző gyártási folyamatokba.

Csaba először megmutatja a fiúknak, mit hogyan kell csinálni, majd hagyja őket kibontakozni, hogy meglegyen a saját sikerélményük, és felfedezzék a számukra is kényelmes fogásokat és hatékony munkamódot. A család tényleg mindent maga csinál, még a gépeket is ők tartják karban, mert kevés szerelő ért ezekhez a több tíz éves gépekhez, újakat pedig már nem nagyon lehet kapni. A kalaposszakma tehát eltűnőben van, ma már kevesen ismerik a mesterség csínját-bínját. Pedig azoknak, akik ezt a szép foglalkozást választják, lehet esélyük a boldogulásra, hiszen kalapokra a világ minden táján szükség van.

Amikor csodákért, a megmenekülésért, hőstettekért, a hadba szállásért imádkozunk

Brájtá Megilát Táanit tanítja: „Kiszlév hónap huszonötödik napján kezdődik hanuka ünnepe, és nyolc napig tart.” A Szentély visszafoglalása és a hanuka csodája i. e. 196-ban történt. Az ünnep történelmi háttere a szír görögök elleni harci siker. A zsidók mégsem azt ünneplik! A zsidók a fényt, a megvilágosodást ünneplik, Isten parancsát követve, akinek még az ember megteremtése előtt elhangzott első parancsa ez volt: „Legyen világosság” (I.M. 1/3.)

„A makkabeusok kemény katonaiünnepét mi apró gyertyákkal üljük meg. A véres csaták emlékére mi csepp lángokat gyújtunk. Mi fénnel harcolunk, és nem dárdákkal! Mi nem a kardot ünnepeljük, hanem a világosságot!” (Moed Katan 32.b.)

„Rává kérdi: Ha annyi pénz van, hogy választani kell a szombati kidusbor és a hanukai gyertyák között, akkor mi a teendő? A kidus erősebb, mert gyakoribb? Vagy a hanukai gyertya, a csoda hirdetése miatt? A hanukai gyertya az erősebb.” (Sábát 23b)

A hanukai gyertya meggyújtásának parancsát az embernek úgy kell teljesítenie, hogy áthassa a csoda történelmi élménye. „Az ünnepet hasssa át Isten dicsősége, a hála a zsidókért tett csodákért!” (Rambam Hilhot Hanukka 4:12)

A világon minden múlandó. Idővel minden elveszíti erejét és vitalitását. A hanukagyertyák meggyújtáskor, amikor a pici lángok világítani kezdenek, akkor és ott évről évre megvilágosodik előttünk, hogy az Istenbe vetett hit sohasem lankadhat. Ellenkezőleg, a nehézségek és a környező sötétség ellenére továbbra is fennáll, sőt virágzik is. A Tórában kifejezett tiszta szellemiség örök, és folyamatosan növekszik, ahogy az ünnepi estéken minden nap egy-egy gyertya erejéig fokozódik a fény spirituális ereje, az utolsó estéig, amikor nyolc gyertya világít. (Penin Háláchá 11/2)

I. e. 196-ban a zsidók vezére, Júda Makkabi miután kihirdette: „Győztünk!”, imára emelkedett, és mondta: „Mindenható Isten! Seregek ura! Megsegítettél bennünket, győzelemre vitted árva népedet. Én csak azt kérem tőled: légy továbbra is a kevesekkel, ha sokak ellen harcolnak, a gyengékkel, ha erősek ellen küzdenek, a tisztákkal, ha a tisztátalanok ellen védekeznek, az igazakkal, ha kardot emelnek az elnyomók ellen!” (Makkabeusok könyve) Mindez rögzült a zsidók tudatában, és ennek ismeretében gyújtják meg évről évre a remény mécseseit, amit a zsolotár hirdet: „Az igazság nem némulhat el, amikor szólnotok kell, az egyenesség nem görbülhet embertársaitok és a világ megítélésében!” (58. zsolot.)

Igen! Hanuka nyolc estéjén a remény mécseseit gyújtjuk meg. De minden nehéz helyzetben, a sötét reménytelenség nyomasztó pillanatában nem kell hanukára várnunk! Az év legsötétebb élethelyzetében gyújtjuk meg bátran tudatunk mécseseit. Mert a hanuka csodája nem csak nyolc napig tart! Bármikor lehet „hanuka”, az év bármely napján, amikor szükségünk van reményre és bátorításra! Ez is a hanuka csodája!

Szerdócz J. Ervin főrabbi

Vicc

Egy gazdag texasi besétál egy bárba Miamiban. Amint belép, észrevesz egy kis zsidó nőt, aki egy sarokban ül.

Odamegy a pulthoz, előveszi a pénztárcáját, és azt kiabálja: „Pultos! Mindenkinek fizetek a bárban egy italt, kivéve azt a kis zsidó nőt ott, a sarokban!”

A csapos fogja a pénzt, és ingyen italt kezd felszolgálni mindenkinek a bárban, kivéve azt a kis zsidó nőt. A nő a sarokban ahelyett, hogy elsétálna, csak ránéz a texasira, és odaszól neki halkan: „Köszönöm.”

Ez feldühíti a gazdag texasi embert. Így hát még egyszer előveszi a pénztárcáját, és azt kiabálja: „Pincér! Ezúttal mindenkinek rendelék egy üveg bort és bármilyen ételt, amit megkíván ebben a bárban, kivéve azt a kis zsidó nőt ott, a sarokban!” A pincér ismét elveszi a férfi pénzét, és elkezd ingyen ételt és bort felszolgálni mindenkinek a bárban, kivéve azt a kis zsidó nőt ott, a sarokban.

Amikor a pincér már felszolgált az ételt és az italt, a kis zsidó nő egyszerűen rámosolyog a férfira és azt mondja, most már mindenki számára jól hallhatóan: „Köszönöm!”

Ekkor a férfi odahajol a pulthoz, és megkérdezi a csapostól: „Mi a baj azzal a kis zsidó nővel?! Mindenkinek vettem enni- és innivalót ebben a bárban, kivéve őt, és ahelyett, hogy ideges lenne, felháborodna és elhagyná a bárt, az csak ott ül, rám mosolyog, és azt mondja: Köszönöm! Ez megőrült?”

A csapos ránéz a gazdag texasi emberre, és azt mondja nevetve: „Nem, nem örült meg. Övé a bár...”

Tanulság: Néha az ellenség tudatlanul is a javunkra dolgozik.